

JAAR VERSLAG

2017

INHOUDSOPGAVE

Met dank aan	3
Voorwoord Benno Tempel	5
Collecties	8
Tentoonstellingen	10
Educatie	15
Marketing & Communicatie	18
Partnerships & Events	23
Governance en beleid	30
Financiën	33
BIJLAGEN:	
Verwervingen	41
Samenwerkingspartners en bruiklenen	44
Publicaties	46
Personeel & Organisatie	49

MET DANK AAN

Met de steun van partners, subsidiënten, sponsors, schenkers en onze Vriendenvereniging kan het Gemeentemuseum vele doelen realiseren.

BEGUNSTIGERS

- ♦ Gemeente Den Haag
- ♦ BankGiro Loterij
- ♦ Mondriaan Fonds
- ♦ Vereniging Rembrandt
- ♦ Prins Bernhard Cultuurfonds
- ♦ Fonds 21
- ♦ M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting
- ♦ Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting

- ♦ Vrienden van het Gemeentemuseum Den Haag
- ♦ Particuliere schenkers
- ♦ Erik Bos Fonds
- ♦ Alle bruikleengevers en erflaters

- ♦ Rabobank Regio Den Haag
- ♦ NN Group
- ♦ Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn
Advocaten en Notarissen
- ♦ Aronson Antiquairs BV
- ♦ Stijl Advocaten
- ♦ Partners van de Mondriaan Business Club
van het Gemeentemuseum
- ♦ Alle organisaties die een evenement in
het Gemeentemuseum organiseerden
- ♦ Staatsbosbeheer
- ♦ Ambassade van Spanje
- ♦ Provincie Zuid-Holland

DONATEURS VAN FONDS GEMEENTEMUSEUM:

- ♦ Ben van den Berg
- ♦ Mevrouw L.A. van den Berg
- ♦ De heer en mevrouw Van Boetzelaer - Clegg
- ♦ De heer H.W. Breukink en mevrouw M.B. Burmann
- ♦ De heer en mevrouw Delhez
- ♦ De heer en mevrouw Van den Driest - Sorgdrager
- ♦ De heer M.H. Fleers
- ♦ Georg Frerks
- ♦ Hoogsteder Museum Foundation
- ♦ Mevrouw A.J.M.S. van Kempen
- ♦ Mevrouw A.A.M. Kouwenaar
- ♦ De heer A.S. Lampe en de heer A.P. Plompen
- ♦ Mevrouw J.D. Maas
- ♦ De heer B.J.F. van Ommeren
- ♦ De heer en mevrouw Quist - Tomey
- ♦ De heer M.A. Rouw
- ♦ Piet der Slikke en Sandra Swelheim
- ♦ Drs. L. Smulders
- ♦ Jhr. drs. D.M. de Villeneuve en de heer P.P.G. Deneer
- ♦ Mevrouw W.J. de Vlieger - Moll
- ♦ De heer en mevrouw Van Vugt - Bennebroek

En zij die onvermeld wensen te blijven.

Speciale dank gaat uit naar:

De heer en mevrouw Kroese - Duijsters

LEDEN VAN DE MONDRIAAN BUSINESS CLUB:

ABC Holland B.V.
ABN AMRO
Akro Consult
Ammerlaan Belastingadviseurs & Nuijten Accountants
Baker Tilly Berk
Bilderberg Europa Hotel Scheveningen
BNG Bank
Braaksma & Roos Architectenbureau B.V.
Brasserie Dudok
Concordia de Keizer B.V.
Cromwell Property Group (Haagsche Poort)
De Jong & Lavino BV
Deloitte
Eden Hotels - Babylon Hotel Den Haag
EY
GMW advocaten
GoodDay Hospitality Services
Haagsche Zwaan (Savills)
Haeghe Groep
Heffels en Spiegeler Advocaten
Hizkia van Kralingen
ING Private Banking
Local
Menken Orlando
Mercedes-Benz Dealer Bedrijven
Nationale-Nederlanden
NIBC Bak
Notariaat de Gier
Olympia Uitzendbureau
Pathé Spuimarkt
Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V.
PostNL
Rabobank
Salomons van der Valk Advocaten
SENS Real Estate
Sir Winston Leisure Center
Stegman Elektrotechniek BV
Stijl Advocaten
Van der Lans & Busscher BV
Van der Valk Schilders BV
Verbakel Bouwbedrijf
Wauben Productie B.V.
Weighpack International
Winkelman Van Hessen

VOORWOORD

Den Haag is een stad waar kunst leeft. Een museumstad bij uitstek, waar heel veel moois is te zien. Ik vind het fantastisch dat de stad Mondriaan het afgelopen jaar massaal heeft omarmd. De tentoonstellingen *Piet Mondriaan en Bart van der Leek*, in februari geopend door koning Willem-Alexander, en *De Ontdekking van Mondriaan* waren de grootste publiekstrekkingen van het feestjaar en trokken maar liefst 295.000 bezoekers. Dit succes is mede te danken aan de vele partijen met wie wij samenwerkten en de activiteiten en initiatieven in de stad die inhaakten op het Mondriaanjaar. In totaal bezochten 543.000 mensen in 2017 het Gemeentemuseum, waaronder een recordaantal van 26.000 leerlingen uit het basisonderwijs.

Het Gemeentemuseum Den Haag vindt het belangrijk om midden in de samenleving te staan. Zo organiseren we al sinds 2009 stadsdeelavonden voor alle inwoners van Den Haag. Immers, het museum beheert de collectie van de stad. Gratis entree en georganiseerd busvervoer moeten de laatste drempel voor een museumbezoek wegnemen en bezoekers een onvergetelijke avond in 'hun' museum bezorgen. Inmiddels bezochten al meer dan 80.000 inwoners op deze wijze het museum. In 2014 benoemde de toenmalige minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Jet Bussemaker het project *Stad naar het museum* tot 'Best Practice' voor de toepassing Code Culturele Diversiteit.

In het kader van diversiteit ging het museum in 2017 ook een convenant aan met ROC Mondriaan, een instituut dat een goede afspiegeling van de Haagse samenleving vormt. Met meerdere enthousiaste initiatieven tot gevolg: modestudenten ontwierpen collecties geïnspireerd door Mondriaan, 750 mbo-leerlingen volgden het vak Mondriaan & Burgerschap en leerlingen van de opleiding Constructiewerker maakten in het metaalatelier van het museum een werk geïnspireerd op Julio González, naar aanleiding van de tentoonstelling *González, Picasso en Vrienden*.

Hoogtepunten in ons tentoonstellingsprogramma in 2017 waren ook *Rumoer in de stad - de schilders van Tachtig* en het interdisciplinaire *Art Deco - Paris*, waarin beeldende kunst, mode, toegepaste kunst, fotografie, muziek en film samenkwamen. Maar liefst tien jaar aan voorbereiding ging aan laatstgenoemde tentoonstelling vooraf, en ook hiervoor geldt dat onze eigen rijke collectie de basis vormde, en werd aangevuld door hoogstaande internationale bruiklenen.

In ons programma maken we tevens jaarlijks ruimte voor kunstenaars die in de kunsthistorische canon een cruciale rol spelen maar wat minder bekend zijn bij het grote publiek, zoals Lee Bontecou. De aankoop van een reliëf van deze Amerikaanse kunstenaar in 2010, was aanleiding om een tentoonstelling rond haar werk te maken. De goede band die tijdens de voorbereidingen ontstond resulteerde in de verwerving van een aantal bijzondere werken uit haar oeuvre.

Een verrassing voor het publiek werd ook *Anton Heyboer*; ruim 10 jaar na zijn overlijden zag het Gemeentemuseum het als zijn taak om de internationale kwaliteit van zijn werk uit de jaren 60 en 70 opnieuw over het voetlicht te brengen.

De verhalen over de totstandkoming van onze projecten willen wij graag zoveel mogelijk delen, om het museum nog dichterbij onze bezoekers en relaties te brengen. Hiervoor hebben we in 2017 toegewerkt aan de totstandkoming van GM Magazine, een tijdschrift speciaal voor onze relaties. Om een ondernemend museum van internationaal topniveau te blijven, wordt naast subsidie van de gemeente Den Haag, bijdragen van Vrienden, vermogensfondsen en zakelijke sponsoring stabiele, additionele steun steeds belangrijker. Hiervoor is in april 2017 Fonds Gemeentemuseum opgericht, een initiatief voor mensen die het museum meerjarig financieel ondersteunen.

Sarah Lucas, *NOBBY BLOKE*, 2017
panty's, dons, stoel, schoenen
Aangekocht met steun van BankGiro Loterij

Donaties worden gebruikt om bijzondere aankopen te doen, restauraties, publicaties en tentoonstellingen mogelijk te maken, maar ook voor projecten om nieuwe generaties kunst te laten beleven. Zo kon het museum dankzij Fonds Gemeentemuseum al het schilderij *Droomvlucht en engel* van Maaïke Schoorel verwerven (zie pag. 23).

Verbinding is ons sleutelwoord. Door voortdurend naar verbinding te blijven zoeken met musea over de hele wereld, met nieuw en huidig publiek, met bedrijven, fondsen en particulieren willen we letterlijk en figuurlijk de deuren blijven openen voor kunstbeleving. Ik wil iedereen bedanken die in 2017 hieraan heeft bijgedragen.

Benno Tempel

Directeur

Leden van het Schevenings Vissersvrouwenkoor
op Stadsdeelavond Scheveningen voor
De Storm van Bart van der Leek. Foto: Maurice Haak

COLLECTIES

In de jaren dertig schonken vrienden van Mondriaan zijn inmiddels beroemde schilderij *Compositie met gele lijnen* (1933) aan het Gemeentemuseum Den Haag. Als ondersteuning van hun vriend Piet. Het museum accepteerde de schenking dankbaar, maar zonder steun van deze donateurs was het werk destijds niet in de collectie opgenomen. Ook als op dat moment het geld beschikbaar was geweest, zouden er andere keuzes zijn gemaakt. Nu wordt het schilderij gekoesterd als een van de hoogtepunten uit de museumcollectie.

Pas als het stof is neergedaald krijg je helder zicht. Het is belangrijk om je daar als museum bewust van te zijn. Het Gemeentemuseum Den Haag koopt aan met inzicht in het verleden zonder daarbij de actualiteit uit het oog te verliezen. In de afgelopen jaren heeft het museum het internationale karakter van zijn collectie naoorlogse kunst met fantastische aanwinsten kunnen versterken, met aankopen van kunstenaars die tegenwoordig een herwaardering doormaken. Kunstenaars als Louise Bourgeois, Paul Thek en Lee Lozano kwamen in hun tijd in de verdrukking door dominante kunststromingen als minimal art, popart en conceptuele kunst. Door met een gepaste afstand terug te kijken zien we de waarde van juist die kunstenaars die een geheel eigen universum aan dat spectrum toevoegden. De aankoop van de hangende sculptuur van Lee Bontecou past bijvoorbeeld in deze ambitie, waarbij we telkens weer zoeken naar kunstwerken die werkelijk een verdieping geven aan de bestaande collectie. Maar er wordt niet alleen hedendaagse beeldende kunst aangekocht. De in 1923 door Paul Poiret vervaardigde namiddagjurk 'Braque' uit de collectie van het Gemeentemuseum schitterde als een van de hoogtepunten op de tentoonstelling *Art Deco - Paris*. Voor deze interdisciplinaire tentoonstelling kon fantastisch worden geput uit de eigen rijke collectie schilderijen, glas, keramiek, mode, fotografie, muziek en film. Ook waren in deze tentoonstelling avantgardistische ontwerpen

van Poiret te zien die enkele jaren geleden werden geschonken door een particulier die ze zelf heeft gedragen. Door de hoge kwaliteit van de eigen collectie is het mogelijk om spectaculaire bruiklenen te krijgen van een topmuseum als het Metropolitan Museum of Art in New York, die enkele stukken speciaal voor de tentoonstelling liet restaureren, en verschillende collecties uit Parijs, Londen, Berlijn, Brussel, Monaco en Nederland.

De collectie van het Gemeentemuseum is met ruim 160.000 objecten op die van het Rijksmuseum na de grootste kunstcollectie van Nederland. De rijke verzameling beeldende kunst, toegepaste kunst en mode vormt de basis voor de tentoonstellingen en maakt dat het museum een aantrekkelijke partner is voor andere musea. Bruiklenen zorgen ervoor dat objecten op plekken komen waar meer mensen er van kunnen genieten. Collectiemobiliteit is dan ook een goede manier om collecties over en weer zichtbaarder en toegankelijker te maken. In 2017 leende het Gemeentemuseum 500 werken uit voor tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Dat is veel maar net iets minder dan andere jaren omdat het museum in het feestjaar *Mondriaan tot Dutch Design. 100 jaar De Stijl* voor het eerst alle Mondriaans in eigen huis toonde in de internationaal bejubelde collectietentoonstelling *De ontdekking van Mondriaan*.

Voorafgaand aan deze bijzondere tentoonstelling werd gedurende zeven jaar gewerkt aan het Mondriaan restauratieproject waarbij alle 300 tekeningen en schilderijen van Mondriaan werden bekeken en zonodig gerestaureerd. Ook is er in 2017 door de restauratoren voorbereidend werk gedaan om de in 2018 te presenteren schilderijen voor onder meer de tentoonstellingen van *Max Liebermann - een zomers impressionist* en *De Haagse School en Scheveningen* stukken in goede conditie te brengen.

TENTOONSTELLINGEN

Elke tentoonstelling in het Gemeentemuseum begint bij de collectie, die met 160.000 objecten rijk en divers is. Wie naar het museum komt voor bijvoorbeeld het werk van Mondriaan, ontdekt tijdens de rondgang door het indrukwekkende gebouw van Hendrik Petrus Berlage al gauw veel méér: Jan Toorop, Constant, de schilders van de Haagse School, Monet, Delfts Blauw, mode en nog tal van hidden treasures.

De 35 tentoonstellingen die het Gemeentemuseum, Fotomuseum Den Haag en GEM in 2017 in eigen huis organiseerden, trokken in totaal 543.000 bezoekers. Door naast bruiklenen over en weer met internationale partners ook tentoonstellingen in het buitenland te organiseren, versterkte het museum nog meer zijn internationale positie en wordt het programma in Den Haag ook steeds aantrekkelijker voor buitenlandse bezoekers.

Rondom Mondriaan en De Stijl openden er gedurende het jaar vier tentoonstellingen, naast de permanente tentoonstelling over dit thema. Het aansprekende verhaal over de bijzondere ontwikkeling van Mondriaan werd in binnen- en buitenland over het voetlicht gebracht. De Mondriaantentoonstellingen en -activiteiten trokken 295.000 bezoekers, waarvan 21% afkomstig was uit het buitenland. De tentoonstellingen *Piet Mondriaan en Bart van der Leck*, in februari geopend door koning Willem-Alexander, en *De Ontdekking van Mondriaan* waren de grootste publiekstrekkingen van het feestjaar. De inhoud was hierbij de sleutel tot het succes. Samen met de andere partners binnen het landelijke themajaar zijn Mondriaan en De Stijl echt op de kaart zijn gezet.

Het gehele tentoonstellingsprogramma wordt met grote zorgvuldigheid, kennis en ambitie voorbereid: nieuwe tentoonstellingen worden geboren uit een 'kiem': dat kan één werk uit de collectie zijn, of een groep,

of een thema. De hoge artistieke kwaliteit van de getoonde werken alsmede een sterk inhoudelijk verhaal met altijd een vernieuwende invalshoek zijn daarbij de belangrijkste voorwaarden. De tentoonstelling *Rumoer in de Stad* was een goede gelegenheid om geliefde 19e eeuwse schilderijen uit de collectie te tonen, een aantal werken te laten restaureren en een mooi nieuw collectieboek samen te stellen. *Porselein met karakter* bracht niet alleen oude en nieuwe toegepaste kunst samen; het samenspel van architectuur en interieur was een mooie toevoeging in het kader van het Mondriaan en De Stijl jaar. Ook Folkert de Jong reflecteerde in zijn solo in het GEM op de kunstenaars van De Stijl en wierp, net als hen, de nog altijd actuele vragen op over de verhouding tussen kunstwerk, kunstenaar en maatschappij. *Art Deco - Paris* was weer een echte Gemeentemuseumtentoonstelling omdat er geen sprake was van hiërarchie in de verschillende kunstvormen die hier allemaal samen kwamen. Alle conservatoren uit het museum waren bij deze tentoonstelling betrokken.

Voor de tentoonstelling *González, Picasso en vrienden* kon worden samengewerkt met belangrijke internationale bruikleengevers: de sculptuur *La femme au jardin (De vrouw in de tuin)*, 1929-1932, was een van de topstukken uit Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid. Dat deze sculptuur werd uitgeleend was verre van vanzelfsprekend en gaf de tentoonstelling extra glans. Ook Musée National Picasso en Centre Pompidou in Parijs zegden stukken toe die de tentoonstelling in Den Haag versterkten. In 2018 leent Reina Sofía een groot aantal Mondriaans. Dit is voor het Gemeentemuseum een kans om het museum, Den Haag en Nederland ook in het buitenland te presenteren.

Het museum doet voortdurend onderzoek naar de collectie en ook onderzoekers van buiten weten de collectie voor onderzoek te vinden. De collectie werd in 2017 ook toegankelijker door uitbreiding van de website waardoor iedereen nu digitaal door de hoogtepunten uit onze schatkamer van meer dan 160.000 kunstwerken kan dwalen. De collectiesite wordt dagelijks aangevuld met nieuwe objecten en nieuws- en achtergrondverhalen van conservatoren. Terwijl de collectie door schenkingen en gerichte aankopen blijft groeien, is het ook belangrijk om eens in de zoveel tijd te bekijken of objecten die niet (meer) in de collectie passen in een ander museum misschien beter op hun plek zijn. Aan de hand van de Leidraad Afstoten Museale Objecten (LAMO) heeft het museum in 2017 een voorselectie gemaakt van stukken uit de deelcollecties moderne kunst en mode, die in 2018 kosteloos aan Nederlandse musea zullen worden aangeboden.

In 2017 organiseerde het Gemeentemuseum een tentoonstelling over de Amerikaanse kunstenaar Lee Bontecou waarbij alle fases van haar oeuvre waren vertegenwoordigd. Dankzij de intensieve samenwerking tussen het museum en de studio van Bontecou diende zich de kans aan om deze fantastische sculptuur aan te kopen. De verwerving ging bovendien gepaard met een belangrijke schenking van schetsboeken en tekeningen. De sculptuur van Lee Bontecou kon worden aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar Caius Cirkel, de BankGiro Loterij en het Mondriaan Fonds.

Lee Bontecou, *Zonder titel*, 1996,
gelast staal, porselein, gaas, zijde en draad,
230x170 cm.

Het Fotomuseum Den Haag toonde met *Gerard Petrus Fieret - 'Mislukte foto's bestaan niet'* een belangrijke Haagse fotokunstenaar van internationaal belang. Met Peter Hujar werd een top-fotograaf van de jaren tachtig in New York in huis gehaald. En het overzicht van Hans Eijkelboom riep interessante vragen op over identiteit in tijden van massaproductie.

De kunst en blijvende uitdaging voor het museum is om een palet van tentoonstellingen te maken die tezamen een groot publiek aanspreken; zowel een groep vrienden en families, als experts als kunstenaars en kunsthistorici. In de Polakzalen programmeert het museum tentoonstellingen voor de experts met hoge verwachtingen, waarin het gaat om het herwaarderen of herontdekken van kunstenaars, als Alice Neel, Lee Bontecou en Anton Heyboer. Daarbij wordt verder gekeken dan de grote namen. In de Projectenzaal krijgt een kunstenaar de kans om in volle vrijheid zijn of haar visie te laten zien. Doordat er altijd meerdere tentoonstellingen tegelijk te zien zijn, neemt iedereen iets nieuws mee naar huis, omdat je méér ziet dan je verwacht.

George Hendrik Breitner, *De Dam*
(De Nieuwe Kerk te Amsterdam), 1891,
olieverf op doek, 102x152.5 cm,
Singer Museum, Laren

OVERZICHT TENTOONSTELLINGEN

GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG

- **KIJK! GLAS**
3 sept 2016 – 12 mrt 2017
- **DE VOGELS – TED VAN LIESHOUT & LUDWIG VOLBEDA**
15 okt 2016 – 15 jan 2017
- **VAN RODIN TOT BOURGEOIS – SCULPTUUR IN DE 20STE EEUW**
15 okt 2016 – 22 jan 2017
- **TOMAS RAJLICH - VERFSTRUCTUREN**
15 okt 2016 – 22 jan 2017
- **ALICE NEEL – SCHILDER VAN DE ZIEL**
5 nov 2016 – 12 febr 2017
- **MARIA VAN KESTEREN**
12 nov 2016 – 26 mrt 2017
- **HUBERT DE GIVENCHY: TO AUDREY WITH LOVE**
26 nov 2016 – 26 mrt 2017
- **RINUS VAN DE VELDE**
3 dec 2016 – 5 mrt 2017
- **THE END OF AN AGE**
4 feb – 3 sep 2017
- **DE UITVINDING VAN EEN NIEUWE KUNST. MONDRIAAN-VAN DER LECK**
12 feb – 21 mei 2017
- **DE JONGE VIRTUOOS PETER VOS**
12 feb – 21 mei 2017
- **LEE BONTECOU**
25 feb – 2 juli 2017
- **RAQUEL MAULWURF – THE CARBON WAR ROOM**
18 mrt – 18 juni 2017
- **PORSELEIN MET KARAKTER – GEHEIMEN VAN CHINEES PORSELEIN ONTRAFELD**
25 mrt – 22 okt 2017
- **RUMOER IN DE STAD – DE SCHILDERS VAN TACHTIG**
14 apr – 5 nov 2017
- **DE ONTDEKKING VAN MONDRIAAN – AMSTERDAM | PARIJS | LONDEN| NEW YORK**
3 juni – 24 sep 2017
- **ARCHITECTUUR EN INTERIEUR: HET VERLANGEN NAAR STIJL**
10 juni – 17 sep 2017
- **ROYDEN RABINOWITCH – HANDED MANIFOLDS**
30 juni – 10 sep 2017
- **MODE IN STIJL**
15 juli – 13 aug 2017
- **ANTON HEYBOER**
26 aug 2017 – 4 feb 2018
- **ROZENBURG & ZILVER**
vanaf 2 sep 2017
- **ART DECO PARIS**
14 okt 2017 – 4 mrt 2018
- **MARTHE WÉRY – VERFIJNING OP PAPIER**
14 okt 2017 – 4 mrt 2018
- **HANS DE JONG – KERAMIST**
4 nov 2017 – 18 feb 2018
- **HAAGSE CHIC – STELTMAN, 100 JAAR SIERADEN & ZILVER**
4 nov 2017 – 18 feb 2018
- **FRANS HOOGENDOORN – EEN HAAGSE COUTURIER**
4 nov 2017 – 18 feb 2018
- **GONZÁLEZ, PICASSO EN VRIENDEN**
25 nov 2017 – 2 apr 2018

FOTOMUSEUM

- **T-SHIRT TYPES – OP DE RUG GEZIEN**
DOOR SUSAN BARNETT
15 sep 2016 – 5 mrt 2017
- **WERNER BISCHOF – STANDPUNTEN – POINT OF VIEW**
17 dec 2016 – 7 mei 2017
- **LARA GASPAROTTO – ASK THE DUSK**
17 dec 2016 – 26 feb 2017
- **NACHT ONTWAAKT!**
17 dec 2016 – 26 feb 2017
- **MARIKEN WESSELS. I'M OK – YOU'RE OK**
4 mrt – 11 juni 2017
- **PIERRE GILLIARD –**
DE LAATSE DAGEN VAN DE ROMANOV'S
4 mrt – 11 juni 2017

- **JEAN-JACQUES CALBAYRAC – GAMEBOYCAMERAMAN**
vanaf 11 mrt 2017
- **GERARD FIERET – MISLUKTE FOTO'S BESTAAN NIET**
20 mei – 10 sep 2017
- **MONIKA DAHLBERG / FIERET GEPORTRETTEERD**
20 mei – 10 sep 2017
- **PETER HUJAR: SPEED OF LIFE**
17 juni – 15 okt 2017
- **HANS EIJKELBOOM – IDENTITEITEN 1970-2017**
23 sep 2017 – 7 jan 2018
- **BIEKE DEPOORTER – AS IT MAY BE [MUMKIN]**
21 okt 2017 – 14 jan 2018
- **FOTOGRAFIE EN VORM**
21 okt 2017 – 22 apr 2018

GEM, MUSEUM VOOR ACTUELE KUNST

- **SOL LEWITT – A TRIBUTE**
17 dec 2016 – 9 apr 2017
- **FOLKERT DE JONG – WEIRD SCIENCE**
22 apr – 20 aug 2017
- **MAAIKE SCHOOREL –**
LONDON | NEW YORK | ROME | AMSTERDAM
2 sep 2017 – 21 jan 2018

EXTERN

- **MONDRIAAN IN BRAZILIË [RIO DE JANEIRO]**
11 okt 2016 – 9 jan 2017
- **JAN TOOROP IN VILLA STÜCK, MÜNCHEN**
27 okt 2016 – 29 jan 2017
- **JAN TOOROP IN MUSEUM-BRÖHAN, BERLIJN**
23 feb – 21 mei 2017
- **ESCHER IN PALAZZO BLU, PISA**
10 okt 2017 – 15 jan 2018
- **MICHAEL WOLF. LIFE IN CITIES, FOTOFESTIVAL LES**
RENCONTRES DE LA PHOTOGRAPHIE IN ARLES (F)
3 juli – 27 augustus 2017
- **MICHAEL WOLF. LIFE IN CITIES, FOTOFESTIVAL**
BI10 BIENNALE DELL'IMMAGINE IN CHIASSO (CH),
7 oktober – 10 december 2017

EDUCATIE

Het Gemeentemuseum kent een lange traditie op het gebied van kunsteducatie. Kunst laat je de wereld zien door de ogen van een ander; het stimuleert de nieuwsgierigheid, op elke leeftijd. Tijdens de museumlessen wordt daar met verrassende, actieve werkvormen op ingespeeld. Te midden van alle kunstwerken draait het om leren kijken, onderzoeken, samenwerken en beeldend werken.

Jet van Overeem, hoofd Educatie: “Kunstonderwijs is een schakeltje in een grote keten van ontwikkeling, een museumles is daar een fractie van. Veel mensen ervaren bij het kijken naar een bepaald kunstwerk een bliksemschichtmoment waarop je weet: dit is belangrijk, dit onthoud ik.”

Betrokkenheid van de leerkracht bij het kunstonderwijs begint bij het zelf vertrouwd raken met het culturele aanbod in de eigen stad. In de praktijk blijken lang niet alle docenten te beschikken over een museumkaart. Daarom bood het museum in 2017 alle Haagse basisscholen een docentenpas aan waarmee het Gemeentemuseum, het Fotomuseum en het GEM gratis te bezoeken zijn.

In 2017 volgde het recordaantal van 26.000 leerlingen uit het basisonderwijs een museumles in het Gemeentemuseum. De interesse voor de schoolprogramma's was zo overweldigend dat er voor het eerst een wachtlijst ontstond.

PRIMAIR ONDERWIJS

Het Basisonderwijs is het 'lievelingskind' van het museum. De jaren op de basisschool zijn de meest vormende jaren en daarom juicht het museum toe dat in 2017 ook de gemeente het belang van kunstonderwijs hoog op de agenda plaatste. Het recordaantal leerlingen dat een museumles in het Gemeentemuseum volgde is een forse toename ten opzichte van voorgaande jaren, waarin juist een teruggang was geconstateerd. Deze positieve ontwikkelingen lopen parallel aan de lancering van het project Cultuureducatie op zijn Haags (COH) dat in opdracht van de

gemeente door Cultuurschakel (de organisatie voor cultuuronderwijs in Den Haag) wordt uitgevoerd. Cultuurschakel heeft een gedegen voorbereidingstraject ingezet en in samenwerking met scholen doorlopende leerlijnen ontwikkeld. Culturele instellingen zijn daar goed op ingesprongen.

Voor slechts 1 euro per kind –om elke belemmering weg te nemen- konden basisscholen in 2017 kiezen uit 17 verschillende museumlessen voor alle groepen van het basisonderwijs. Hierbij lag de nadruk op het ontdekken van de collecties van het Gemeentemuseum en werd er zo goed mogelijk ingespeeld op wat er gaande is in de stad. Uiteraard was er in 2017 ook ruime aandacht voor de viering van 100 jaar De Stijl. Met drie verschillende museumlessen over Mondriaan en De Stijl konden kinderen van de kleuterklas tot aan groep 8 hiermee kennismaken.

Daarnaast is de toename van het aantal basisschoolleerlingen deels toe te schrijven aan de samenwerking met Rabobank Regio Den Haag, die zich richt op museumbezoek van scholen uit de regio. Het museum en de Rabobank maken hiermee museumlessen bereikbaar voor kinderen in een aantal gemeenten rond Den Haag. Het eerste schooljaar waren dat Leidschendam-Voorburg, Rijswijk en Voorschoten-Wassenaar; in schooljaar 2017/2018 zijn Zoetermeer en Benthuizen aan de beurt. Van alle reguliere basisscholen in deze gemeenten mag één klas volledig kosteloos naar het museum. De kosten voor het culturele uitstapje – inclusief busvervoer in een prachtige 'Victory Boogie Woogie bus', de museumles en een tas vol creatieve en nuttige spullen – worden door het Gemeentemuseum en Rabobank gedragen. Door alle praktische obstakels weg te nemen voor scholen, wordt een stevige impuls gegeven aan museumbezoek door basisschoolkinderen uit de regio.

Jaap Wielaart, directievoorzitter Rabobank Regio Den Haag, sluit zich hier volledig bij aan. “In dit partnership staat kunsteducatie van de jeugd centraal. Door letterlijk basisschoolklassen

te vervoeren naar het museum voor een gratis museumles, willen we bijdragen aan een bredere horizon, waar zij nog lang profijt van zullen hebben. En niet alleen zij: want in de tas die zij meekrijgen, bieden we ook twee vrijkaarten aan voor ouders. Dan kan het kind de ouders rondleiden in het Gemeentemuseum.”

VOORTGEZET ONDERWIJS

In 2017 namen in totaal bijna 15.000 leerlingen uit het voortgezet onderwijs deel aan een inspirerend programma van rondleidingen, kijkwijzers en workshops. De activiteiten sloten aan bij de collecties en de grote tentoonstellingen van het Gemeentemuseum, als ook bij de kerndoelen van de onderbouw of de eindtermen van het examen. De examenkijkwijzers bij de examenthema's Dromen (vmbo t), Maatwerk (havo) en Voorbeeldig (vwo) zijn ook dit jaar met enthousiasme gebruikt, zowel zelfstandig als met een rondleiding door een museumdocent. Alleen al aan de examenrondleiding Kunst Algemeen namen 551 leerlingen deel. Daarnaast bleef de interactieve tentoonstellingsvleugel Wonderkamers zeer in trek.

Ook vanuit de vaste samenwerkingsverbanden met het Johan de Witt College en het Maris College, evenals met de andere culturele instellingen in Den Haag werkte het museum met veel plezier samen aan kwalitatief goed kunstonderwijs op maat. Zo hebben er in 2017 in het kader van de Kunstroute (een samenwerking van de Johan de Witt Scholengroep, het Nationale Theater, Korzo Theater en Filmhuis Den Haag) enkele duizenden leerlingen het Gemeentemuseum bezocht.

MBO

Verheugd is het museum over nieuwe samenwerkingen met het mbo, waarmee een grote nieuwe doelgroep wordt bereikt. Tweedejaarsstudenten van de opleiding Media en Communicatie van Nimeto in Utrecht gingen de uitdaging aan en maakten aan de hand van een doelgroeponderzoek een teaser over de tentoonstelling *Art Deco - Paris* voor hun leeftijdgenoten.

Met het ROC Mondriaan sloot het museum in 2017 een convenant om de samenwerking een definitieve plek te geven in beide organisaties. In het jubileumjaar Mondriaan & De Stijl had dit onder leiding van de bekende Haagse kok Pierre Wind een spectaculair resultaat: een docentendiner à la Mondriaan, bedacht, gekookt en opgediend door mbo-studenten van ROC Mondriaan. Studenten Mode lieten zich door De Stijl inspireren en toonden hun werk zowel in een tentoonstelling als in een wervende modeshow in het museum. Andere studenten van de school verdiepten zich in Mondriaan in het kader van het vak Burgerschap, of verzorgden in opdracht van de afdelingen Marketing en Communicatie een klantonderzoek. Ze bestudeerden het museum kritisch vanuit het perspectief van een bezoeker, van entree, wc's en Grand café tot aan zaalteksten, winkel en website. Daarnaast werden in 2017 twee zorgvuldig op het mbo-onderwijs afgestemde masterclasses mode definitief in het mbo-aanbod van het museum opgenomen. Beide masterclasses, in opdracht van het museum ontworpen door een oud-mbo'er, sluiten aan bij de kwalificatiedossiers van de opleiding. 150 Studenten namen hieraan deel, waarvan een enthousiasmerende promotiefilm is gemaakt.

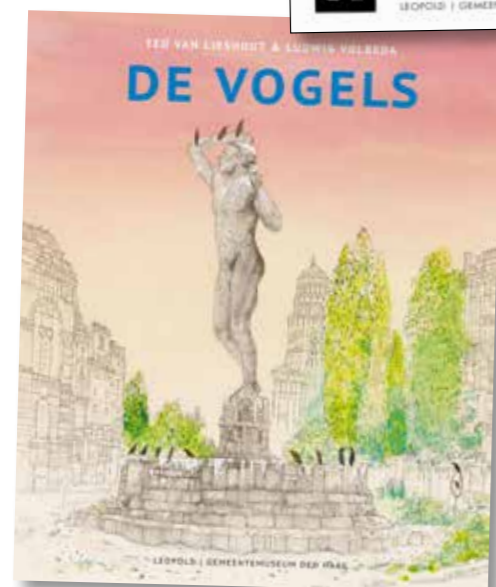
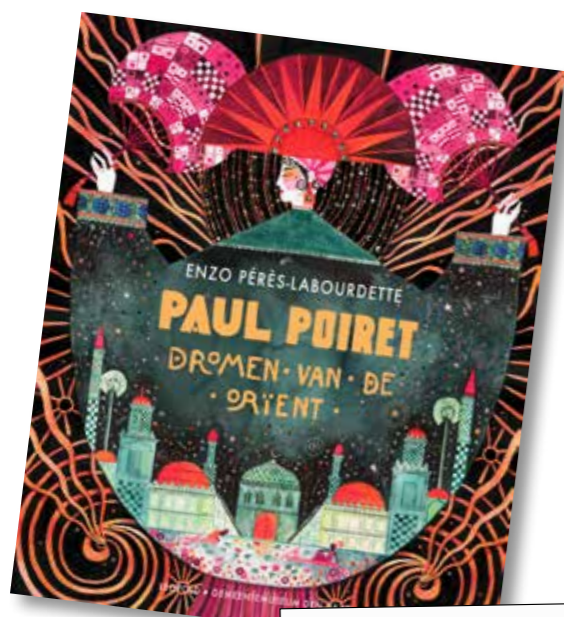
WONDERKAMERS

In 2017 is er hard gewerkt aan de nieuwe plannen voor vernieuwing van Wonderkamers; de unieke mix van kunst, verhalen, gaming en entertainment met uitdagingen voor het hele gezin in de kelder van het museum. Het concept zal in 2018 verder uitgewerkt worden, waarna in de zomer van 2018 de nieuwe installatie plaatsvindt.

KIND & GEZIN

Het aantal kinderen dat het Open Kinderatelier bezocht, is in 2017 opnieuw toegenomen. Totaal kwamen er 1900 kinderen in hun vrije tijd naar het Museumatelier, dat gemiddeld 33 bezoekers telde. Door alle aandacht voor de tentoonstelling *De ontdekking van Mondriaan* was het Open Kinderatelier extra in trek tijdens de zomervakantie, ook bij de kinderen van de vele toeristen die het museum bezochten.

De doe-bladen voor kinderen bleken in 2017 onverminderd populair. In totaal gingen 3000 kinderen aan de slag met een doe-blad over Mondriaan of maakten kennis met De Stijl. Daarnaast verschenen er doe-bladen bij de tentoonstellingen *Rumoer in de stad*, *Art Deco-Paris* en *González, Picasso en vrienden*.

Ook de kinderworkshops die het Gemeentemuseum tijdens de schoolvakanties organiseerde, liepen goed. In 2017 werden er torens van glas gebouwd, geïnspireerd door de tentoonstelling *Kijk! Glas* en maquettes gebouwd volgens de regels van De Stijl. In navolging van González timmerden kinderen zogenaamde 'Cactusmannetjes', naar zijn beroemde sculptuur. En net als Paul Poiret beschilderden deelnemers een eigen parfumflesje. In de herfstvakantie, tijdens kinderkunstfestival De Betovering, lag het accent op workshops voor kleuters. In navolging van andere musea werd er tijdens de staking in het basisonderwijs gratis toegang tot het museum verleend. Er kwamen er in totaal 527 kinderen naar het museum. Wonderkamers bleef onverminderd populair; vele duizenden kinderen speelden er de museumgame en kwamen in de rol van 'curator' spelenderwijs in contact met de museumcollecties. Steevast met een digitaal ingerichte miniatuurmuseumzaal als feestelijk eindresultaat.

KINDERKUNSTBOEKEN

Sinds 2010 geeft het Gemeentemuseum Den Haag samen met Uitgeverij Leopold kinderboekjes uit. Het is geen klassiek-educatieve boekenreeks waarin kennis wordt overgebracht; in de eerste plaats zijn het boeken met prachtige illustraties; er wordt meer uit beeld gedacht in plaats vanuit tekst. Eerst worden de fantasie en het hart geraakt, vooral door de sfeer die de boeken uitstralen. Daarna pas het verstand. In 2017 werd de succesvolle serie kinderboekjes die het Gemeentemuseum Den Haag sinds 2010 samen met Uitgeverij Leopold uitbrengt verder uitgebreid. Er verschenen twee nieuwe delen. Aan het einde van het jaar verscheen het wervelende boek *Paul Poiret - Dromen van*

de Oriënt van de jonge veelbelovende illustrator Enzo Pérès-Labourdette. Ter viering van het jubileumjaar Mondriaan & De Stijl schreef en illustreerde niemand minder dan Joost Swarte het kunstprentenboek *En toen De Stijl - Op bezoek in het atelier*. Ook vielen twee van onze kinderboekjes in de prijzen. De illustrator van *De Vogels*, Ludwig Volbeda, ontving voor zijn illustraties de Grand Prix 2017 tijdens de Biënnale van Bratislava. *Jan Toorop - Het lied van de tijd* werd bekroond met vlag en wimpel.

Om juist ook kinderen in dit bijzondere jubileumjaar extra te betrekken bij de kunst van Piet Mondriaan gaf het museum samen met Uitgeverij Leopold een Doe-boek Mondriaan uit vol weetjes, puzzels en vrolijke opdrachten. Dankzij sponsoring van Stichting De Versterking, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, Ammerlaan Nuijten Belastingadviseurs en Accountants en Stijl Advocaten kreeg ieder schoolkind in Den Haag uit groep 5 t/m 8 een Doe-boek Mondriaan cadeau.

MARKETING EN COMMUNICATIE

SUCCESJAAR VOOR GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG

Gemeentemuseum Den Haag kijkt terug op een zeer succesvol jaar. In 2017 ontving het museum, samen met Fotomuseum Den Haag en GEM, museum voor actuele kunst, in totaal 543.000 bezoekers. Naast de hoge bezoekersaantallen bleek de impact van het Mondriaanjaar enorm. Het buitenlandse bezoek nam flink toe, vooral in de zomerperiode was het opvallend druk. Dankzij de grote Mondriaantentoonstelling in het kader van het thema-jaar 100 jaar De Stijl. Van Mondriaan tot Dutch Design beleefde het museum zelfs de beste zomer ooit.

De afdeling Marketing & Communicatie ging de uitdaging aan om Mondriaan in de harten en hoofden van het nationale en internationale publiek te krijgen. Daarbij stond de meest complete Mondriaantentoonstelling ooit centraal; *De ontdekking van Mondriaan - Amsterdam | Parijs | Londen | New York*. In deze tentoonstelling ontdekte de bezoeker hoe Mondriaan zichzelf ontwikkelt en hoe grensverleggend hij in zijn werk én zijn leven was.

Met de marketingcampagne wilde het museum niet alleen bezoek genereren naar het museum en de stad Den Haag, maar ook de kennis over het leven en werk van de kunstenaar nadrukkelijker onderdeel laten uitmaken van het collectieve culturele erfgoed. Het museum wilde bereiken dat Nederlanders – en met name ook de inwoners van Den Haag – trots op Mondriaan zijn. Een gevoel dat voor verbinding kan zorgen.

De campagne *De ontdekking van Mondriaan* was onderdeel van de landelijke, op het buitenland gerichte campagne *Mondriaan tot Dutch Design*, geïnitieerd door NBTC Holland Marketing. Directe aanleiding voor het jaar was de oprichting van de kunstbeweging De Stijl in 1917, met kenmerken die tot op de dag van vandaag in Dutch Design terug te vinden zijn.

Centraal in het feestjaar in het Gemeentemuseum stonden de vier tentoonstellingen rond Mondriaan en De Stijl, naast de permanente tentoonstelling over dit thema. Het aansprekende verhaal over de bijzondere ontwikkeling van Mondriaan werd in binnen- en buitenland succesvol over het voetlicht gebracht. Samen met de partners binnen het landelijke themajaar, waaronder veel collega-musea en andere deelnemers, zijn Mondriaan en De Stijl echt op de kaart gezet.

De stad Den Haag vierde groots mee, onder andere via city-dressing. Straten, pleinen en iconische gebouwen kleurden rood-geel-blauw. Net als vele etalages en puien van midden- en kleinbedrijf in alle delen van de stad, dankzij de op initiatief van het Gemeentemuseum ontwikkelde en door de gemeente Den Haag gratis verspreide 'MKB-toolkit'. Tijdens een feestelijke netwerkbijeenkomst in december, in het kader van de 'Dag van de ondernemer', bedankte het museum alle Haagse ondernemers voor hun enthousiasme en medewerking aan het Mondriaanjaar.

Gedurende het jaar werd ook duidelijk dat de opgebouwde relaties met nationale en internationale touroperators zijn vruchten beginnen af te werpen. Steeds meer toeristen weten hun weg naar het Gemeentemuseum te vinden. Tijdens *De ontdekking van Mondriaan* liep het percentage buitenlands bezoek zelfs op tot 21%.

Opvallend was ook de massale aanwezigheid in de nationale en internationale media. De tentoonstellingen en de collectie van het Gemeentemuseum waren zeer frequent in het nieuws. De bruto mediawaarde van alle print PR bedroeg ca. 12 miljoen euro. Mede door het succes van het Mondriaanjaar volgt de internationale pers het museum steeds nauwlettender.

Lancering Mondriaan Doeboek door topkok Pierre Wind met basisschoolkinderen in Den Haag. Foto: Maurice Haak

Het museum weet naast de PR ook steeds beter via eigen kanalen bezoekers te vinden en aan zich te binden. Hiervoor worden in eigen beheer, al dan niet met partners, producties gemaakt die worden uitgezet via eigen digitale kanalen als de website, Twitter, Facebook en LinkedIn. Deze directe contacten zullen de komende jaren verder worden uitgebouwd, onder meer door het creëren van meer eigen content. Hiervoor zal ook blijvend worden samengewerkt met maatschappelijke en commerciële partners zoals dat in 2017 werd gedaan met Staatsbosbeheer (interactieve landkaart naar aanleiding van boek over Mondriaan van Marcel van Ool, adviseur landschap en cultuurhistorie bij Staatsbosbeheer) en Tony Chocolonely (limited edition Mondriaan Tony's wikkels waarmee twee personen voor de prijs van één toegang tot het Gemeentemuseum kregen). Door samen verrassende invalshoeken op de kunst te bedenken kunnen nieuwe doelgroepen de weg naar het museum vinden.

COLLECTIE ONLINE

Naast de vele activiteiten voor het Mondriaanjaar gebeurde er ook veel op andere vlakken. Zo werd de website van het museum grondig herzien. Een frisse look en feel zijn daarbij hand in hand gegaan met een optimale gebruikerservaring. Een belangrijke toevoeging is de online presentatie van de collectie, die bijna dagelijks wordt aangevuld met object-informatie en informatie van conservatoren en restauratoren over lopende onderzoeken en bijzondere ontdekkingen. De website Mondriaan.nl ontving wereldwijd waardering en werd begin 2018 genomineerd en bekroond met een 'digitale Oscar' Webby Award: Mondriaan.nl ontving de Publieksprijs!

Tegen het einde van het jaar werd bovendien een start gemaakt met het herzien van de identiteit en de bijbehorende middelen van het Fotomuseum. Deze zullen in de loop van 2018 worden gelanceerd.

(BIJNA) IEDEREEN KENT NU MONDRIAAN

Onder de bezoekers in 2017 bevonden zich ruim 30.000 leerlingen van het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en mbo. Daarnaast ontvingen ruim 23.000 leerlingen van Haagse basisscholen een gratis Mondriaan Doeboek en volgden een miljoen leerlingen de digitale museumles over Mondriaan. Uit onderzoek van Steda Stadspanel Onderzoek (Den Haag) en Onderzoek Direct Research (Nederland) ontving het museum gedurende het jaar de volgende bevindingen:

KENNIS:

- ♦ 95% van Nederland heeft Mondriaan leren kennen als een van Nederlands grootste kunstenaars
- ♦ 84% van de inwoners van Den Haag kent het thema 100 jaar Mondriaan & De Stijl (jongeren 91%)
- ♦ 45% van de inwoners van Rotterdam, Amsterdam en Den Haag kent de campagne.

HOUDING:

- ♦ 75% van de inwoners van Den Haag vindt de Mondriaancampagne leuk.

GEDRAG: (SLECHTS EEN IMPRESSIE)

- ♦ 21% van de inwoners van Den Haag is door de campagne naar het museum gegaan
- ♦ 34.000 leerlingen hebben een Mondriaanactiviteit gedaan variërend van participeren in het Mondriaan Kindertheater t/m een Mondriaanles in het museum.
- ♦ 1.000.000 leerlingen hebben een Nieuwsbegriples over Mondriaan gevolgd
- ♦ Deelnemers Citydressing: 850 winkeliers en horeca-ondernemers, 180 buurthuizen, 35 grote gebouwen/bedrijven zoals Stadhuis, Hotel Bilderberg, Pathé bioscoop, Deloitte, PostNL.

PRIJZEN EN NOMINATIES

De tentoonstelling *De ontdekking van Mondriaan* en de daaromheen georganiseerde campagne bleven niet onopgemerkt. Het museum ontving meerder prijzen en nominaties:

- ♦ **The Hague Awards:** voor bijzondere initiatieven en projecten die de stad Den Haag een economische boost hebben bezorgd; **winnaar in categorie Leisure**
- ♦ **Grand Prix Content Marketing 2017:** prijs voor contentmarketing in Nederland en België waarbij de nadruk wordt gelegd op strategie, uitvoering en resultaat; **brons in de categorie not for profit**
- ♦ **Lovie Awards 2017:** de meest prestigieuze en enige echte pan-Europese awards voor excellentie binnen de Europese internet community. De Lovies worden toegekend door een internationale vakjury en het publiek: de Mondriaananimatie kreeg van de vakjury goud in de categorie Internet Video, en de website Mondriaan.nl ontving **goud in de categorie Art**. Ook won Mondriaan.nl **zilver in de categorie Navigation Structure**. Animatie en website wonnen bovendien in al deze categorieën de **publieksprijs** (samen met Afom).
- ♦ **Global Fine Art Award:** nominatie voor de best gecureerde kunsttentoonstelling wereldwijd waarbij wordt gekeken naar innovatie in design, historische context, educatieve waarde en publieke aantrekkingskracht: met de tentoonstelling *De ontdekking van Mondriaan* was het museum een van de finalisten in de categorie *Best Impressionist and modern solo artist 1838-WWI*.

MEDIA ROND MONDRIAAN

In 2016 en 2017 hebben media in binnen- en buitenland ontzettend veel aandacht besteed aan het verjaardagsfeest van Mondriaan & De Stijl. Van internationale kranten tot tijdschriften voor architectuur. Van reismagazines tot NOS journaal. Dat resulteerde in een mediawaarde van ruim 2,6 miljoen euro (binnenlandse media).

Live NOS-uitzending Koninklijke Opening

Volkskrant

****

“[...] een beetje trots mag het Gemeentemuseum wel zijn op zijn Mondriaan, die met deze tentoonstelling wordt neergezet als een heuse verver, een liefhebber van vrouwen en een radicale vernieuwer.”

Telegraaf

“De tentoonstelling *De ontdekking van Mondriaan*, [...], werpt een nieuw licht op de beroemde Stijl-kunstenaar.”

De Standaard

“Met driehonderd werken in bezit is het Gemeentemuseum in Den Haag goedgeplaatst om Mondriaans weg naar de abstractie te demonstreren. Dat gebeurt met verve, ze hangen er nu allemaal en onderweg krijgen we ook de nieuwste inzichten mee.”

The New York Times

“The highlight of the De Stijl year is a major retrospective, ‘*The Discovery of Mondrian*’, at the Gemeentemuseum in The Hague.”

The Washington Post

“The Hague’s Gemeentemuseum, which already holds the world’s largest Mondrian collection, is the focus of a year-long national program.”

The Economist

“This show is a visual pilgrimage.”

The Financial Times

“A vibrant, feel-good exhibition dispels the image of this artist as an icy, hermetic intellectual.”

The Guardian

“Yet this fascinating exhibition subverts its own premise. Far from pivoting on the revolutionary year 1917, it shows that Mondrian’s abstract vision has deeper roots.”

The Sunday Times

“An examination of Mondrian so detailed, I cannot imagine it being improved upon.”

BBC

“It is the first time that every work by the artist in the museum’s collection has been shown simultaneously. And, most likely, it will force anyone who thinks they know Mondrian, as a rational, rigorous painter of crisscrossing black grids embellished with blocks of primary colours, to think again.”

Wallpaper

“A rediscovery of Piet Mondrian’s early works shows the Dutch painter in a new light. Both the works and the personal items on display are unexpected and rewarding”

The Art Newspaper

“The Gemeentemuseum has opened the largest-ever exhibition of Piet Mondrian’s art.”

Simon Schama

“Thrilling day filming Mondrian at The Hague Gemeentemuseum for ‘Civilisations’- the museum one of the most beautiful in the world.”

WDR

“Grösste Mondrian-Schau aller Zeiten in Den Haag.”

Welt

“Den Haag feiert ihn [Mondrian] mit einer Retrospektive. Wir feiern mit.”

Frankfurter Allgemeiner Zeitung

“Von glühenden Landschaften zu vibrierenden Flächen: Das Gemeentemuseum in Den Haag zeigt auch die Werke Mondrians vor den weltbekannten ‘Kompositionen’.”

Süddeutsche Zeitung

„Die weltgrößte Mondrian-Schau mit 300 Werken des Künstlers last sich zum im Gemeentemuseum in Den Haag besichtigen.“

Le Monde

“Les Pays-Bas célèbrent le centenaire du mouvement artistique De Stijl. A La Haye, sous la houlette du commissaire d’exposition Hans Janssen, le Gemeentemuseum part à « la découverte de Mondrian », l’un des fondateurs du courant. »

Le Figaro

“Les Diamants de La Haye. La collection Mondrian du Gemeentemuseum.”

PUBLIEKSREACTIE

Alle inspanningen om jeugd bij Mondriaan te betrekken bleken niet voor niets:

Beste heer/ mevrouw,

In mijn groep 1-2d op Basisschool O3 (Jan van Nassauschool) in de Rivierenbuurt te Den Haag werk ik met de klas ieder jaar rondom het thema kunst. Ook dit jaar niet anders. Wel is anders dat dit jaar dat meer dan ooit het thema kunst bij de kinderen leeft. Vorige week zijn we begonnen en heb ik Piet Mondriaan geïntroduceerd. De primaire kleuren en vormen die hij in zijn bekendste schilderijen gebruikt zijn voor de kinderen enorm herkenbaar en levend. Samen hebben we geluisterd naar de boogie woogie ter inspiratie en hebben we zelf geprobeerd met De Stijl en in het bijzonder Mondriaan als inspiratie te werken. Na een goede introductie zijn de kinderen zelf aan de slag gegaan met papier, lijm, wasco, kleurpotloden, verf, maar ook met lego, duplo, de zeshoeken en locon bedachten de kinderen kunstwerken waar Mondriaan trots op zou zijn.

Het mooiste was dat, enkele dagen verder in het thema, de kinderen op school kwamen met de mededeling zelfs in de stad op grote gebouwen schilderijen van Mondriaan te hebben gespot. Mijn geluk kan niet op en ik ben dan ook zeer trots dat de kleuters (want dit speelt zich ook af in de andere 5 kleutergroepen die onze 'buurtschool' telt) van onze school op de hoogte en vooral ook enthousiast zijn over kunstenaars, het museum en inspiratie halen uit de oude meesters die, ook nu weer, zeer actueel en nog levend blijken te zijn! Ook Van Gogh en de andere Hollandse meesters als Corneille en Karel Appel passeren de revue.

Kortom, wij vieren 100 jaar Mondriaan én de beeldende kunst graag met jullie mee en door deze mail hopen we dat u zich gesteund voelt en vooral een lach op het gezicht krijgt, opdat creativiteit en schoonheid nooit verloren gaan!

Kunst verveelt nooit en spreekt altijd tot IEDERS verbeelding! Hoe oud je ook bent, wat je achtergrond ook is, als je het maar aangeboden krijgt en weet wat de wereld allemaal te bieden heeft!

Opdat er (wie weet) in onze klas zich een toekomstige Meester in de Kunsten bevindt, teken ik,

Met vriendelijke en kunstzinnige groet,

Stephanie Klasema

Leerkracht basisonderwijs

Namens groep 1-2 D

Jan van Nassauschool O3

PARTNERSHIPS & EVENTS

Het bijzondere samenspel van architectuur, kunst en schoonheid maakt een bezoek aan het Gemeentemuseum uniek en die ervaring willen we met zoveel mogelijk mensen delen. Via vernieuwende tentoonstellingen, museumlessen, bijzondere projecten met Hagenaren, Wonderkamers, kinderboeken, concerten, nieuwe aankopen van toonaangevende kunst en samenwerkingen met non-profit organisaties en bedrijven.

Om dit te kunnen realiseren en om het Gemeentemuseum op internationaal topniveau te houden, zijn inkomsten uit publieksbezoek niet toereikend en is additionele steun onmisbaar. Gemeentemuseum Den Haag prijst zich dan ook gelukkig met een grote schare begunstigers: Gemeente Den Haag, BankGiro Loterij, fondsen, zakelijke sponsors, vrienden, donateurs, bruikleengevers en schenkers in natura.

PARTICULIER

De vriendenvereniging, die zich sinds haar oprichting onophoudelijk inzet voor het Gemeentemuseum, organiseerde diverse activiteiten voor haar leden, waaronder een vrienden-picknick, rondleidingen en lezingen. In 2017 ontving het Gemeentemuseum een tweede schenking ten behoeve van de informatiebalie van Atelier van Lieshout. In 2016 was een eerste schenking gedaan ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de vriendenvereniging.

De bijeenkomsten van Bright Minds, de young en midcareer professionals club van het Gemeentemuseum, stonden in het teken van Mondriaan. Bright Minds werden getrakteerd op een lezing door het hoofd marketing van Tony's Chocolonely die in 2017 een speciale Mondriaanreep uitbracht; het Haagsch College organiseerde in samenwerking met Young The Hague en het Gemeentemuseum het *Grote Mondriaan College*, dat werd gegeven door Benno Tempel. Met dit soort activiteiten richt het Gemeentemuseum zich ook op donateurs van de toekomst. Bright Minds telt circa 110 leden.

NIEUW INITIATIEF: FONDS GEMEENTEMUSEUM

Op 11 april 2017 lanceerde Stichting Gemeentemuseum Den Haag een nieuw initiatief: Fonds Gemeentemuseum. Iedereen kan symbolisch één of meer bouwstenen à €500 aanschaffen en daarmee bijdragen aan een stevig fundament voor de toekomst. Donateurs worden nauw bij het museum betrokken en kunnen zelf ervaren wat het Fonds mogelijk maakt; bijvoorbeeld tijdens exclusieve kijkjes achter de schermen, rondleidingen of het jaarlijkse begunstigersdiner. Sinds de lancering hebben tientallen donateurs zich aangesloten en hebben zij inmiddels een aantal unieke bijeenkomsten kunnen bijwonen.

Zo werd op 3 juni 2017, voorafgaand aan de opening van de tentoonstelling *De Ontdekking van Mondriaan*, een exclusieve ontvangst met diner voor donateurs en bijzondere relaties georganiseerd. Op 14 november 2017 waren 150 relaties van het museum, waaronder donateurs, bruikleengevers, schenkers in natura, zakelijke partners, bestuursleden van betrokken fondsen, aanwezig bij het eerste Begunstigersdiner van Gemeentemuseum Den Haag. Een warme avond waarbij men, met een bezoek aan de tentoonstelling *Art Deco - Paris*, de museumcollectie en de makers van de tentoonstelling beter kon leren kennen.

Donateurs van Fonds Gemeentemuseum dragen actief bij aan een succesvolle toekomst van het museum. Middelen uit het Fonds worden gebruikt om uitzonderlijke aankopen te doen, restauraties, publicaties en tentoonstellingen mogelijk te maken, maar ook om een jonge generatie en nieuw publiek kunst te laten beleven. In 2017 heeft het Gemeentemuseum dankzij steun van het Fonds het werk *Droomvlucht en engel* van kunstenaar Maaïke Schoorel kunnen aankopen.

Maaïke Schoorel, *Droomvlucht en engel*, 2017, Tweelüik, olieverf op doek, 230x170 cm.

FONDS OP NAAM: ERIK BOS FONDS

Naar wens van de in 2016 overleden galeriehouder Erik Bos is het *Erik Bos Fonds* opgericht. Het doel van het *Erik Bos Fonds* is het ondersteunen van de fotocollectie van het Gemeentemuseum Den Haag (voornamelijk te zien in Fotomuseum Den Haag) door de aankoop van nieuwe werken en het uitbrengen en/of ondersteunen van fotopublicaties. Vlak voor zijn overlijden zei hij in NRC Handelsblad: „Den Haag is de stad waarin ik leef en het museum heb ik altijd een warm hart toegedragen.”

BANKGIRO LOTERIJ

Het Gemeentemuseum ontving in 2017 €823.558 van de BankGiro Loterij, bestaande uit een vaste bijdrage van €500.000 per jaar, plus een bijdrage van €323.558 dankzij het zogeheten ‘geormerkt werven’, waarbij deelnemers specifiek voor het Gemeentemuseum meespelen. Het museum ontving bijna €128.000 méér dan het jaar ervoor. De bijdrage van de BankGiro Loterij werd in 2017 aangewend voor belangrijke aankopen van Sarah Lucas en Lee Bontecou. De BankGiro Loterij haakte aan op het ‘Mondriaan jaar’ door als prijs voor deelnemers een hand- en theedoeken set in Mondriaanstijl te ontwikkelen, waarvan 25.000 sets verstrekt werden. In 2018 wordt deze actie herhaald.

FONDSSEN

Diverse fondsen en stichtingen maakten in 2017 aankopen, tentoonstellingen en bijzondere (educatie)projecten mogelijk. Het Gemeentemuseum is zeer dankbaar voor de steun van het Mondriaan Fonds, Vereniging Rembrandt, Prins Bernard Cultuurfonds, Fonds 21, Stichting De Versterking, Stichting Zabawas, de Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting.

SPONSOREN

Rabobank Regio Den Haag en het Gemeentemuseum bundelden in 2016 hun krachten en maakten museumlessen bereikbaar voor kinderen in Leidschendam-Voorburg, Rijswijk en Voorschoten-Wassenaar. In schooljaar 2017-2018 kreeg dit succesvolle initiatief een vervolg in twee andere gemeenten. Alle reguliere basisscholen in de gemeenten Benthuisen en Zoetermeer konden met één klas kosteloos naar het museum. De kosten voor het culturele uitstapje – inclusief busvervoer, museumles en een tas vol creatieve en nuttige spullen – werden door het Gemeentemuseum en de Rabobank gedragen. Op die manier werd een stevige impuls gegeven aan museumbezoek door basisschoolkinderen uit de regio.

Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn advocaten en notarissen is als hoofdsponsor van het Fotomuseum Den Haag al jarenlang een zeer gewaardeerd partner. Niet alleen levert Pels Rijcken een financiële bijdrage, ook voorziet het kantoor – de landsadvocaat – het Gemeentemuseum van juridisch advies.

NN Group is tentoonstellingspartner van Gemeentemuseum Den Haag, waarbij ieder jaar een grote expositie wordt ondersteund. In 2017 was dat *De ontdekking van Mondriaan*. Daarnaast was Nationale-Nederlanden deelnemer aan het City Dressing programma. In de ontvangsthallen van het Haagse Poort gebouw in Den Haag was in de zomer van 2017 een kleine expositie te zien rondom *De Stijl* en het werk van Piet Mondriaan.

De verspreiding van het *Doeboek Mondriaan* onder Haagse basisschoolleerlingen werd mede mogelijk gemaakt door Ammerlaan Belastingadviseurs & Nuijten Accountants. Stijl Advocaten, al jarenlang aan het museum verbonden als partner van de vaste opstelling *Mondriaan & De Stijl*, deed een extra duit in het zakje en sponsorde daarmee de tentoonstelling *Architectuur en Interieurs van de Stijl*. Aronson Antiquairs verlengde de overeenkomst en blijft daarmee partner van *Het Wonder van Delfts Blauw*. De Ambassade van Spanje droeg bij aan de opening van *González, Picasso en vrienden*.

MONDRIAAN BUSINESS CLUB

Stichting Mondriaan Business Club (MBC), de bedrijvenclub van het Gemeentemuseum die met name veel MKB-bedrijven bindt, groeide in 2017 naar 46 leden. De verschillende bijeenkomsten die georganiseerd werden, vonden plaats in een ongedwongen sfeer, waaronder het stijlvolle Jaardiner en een bijeenkomst rond fotograaf Hans Eijkelboom en zijn tentoonstelling in het Fotomuseum Den Haag. Tijdens het Jaardiner maakte voorzitter Henk Kool bekend dat de Mondriaan Business Club gedurende drie jaar het project *Stad naar het Museum* van het Gemeentemuseum zal steunen met een bijdrage van €50.000 per jaar.

Stadsdeelavond Escamp november 2017.

COMMERCIËLE EVENEMENTEN

In 2017 vonden er 159 events in het Gemeentemuseum, GEM en Fotomuseum plaats. 90 partijen hiervan waren commercieel. Ten opzichte van 2016 zijn er in totaal 18 partijen méér georganiseerd en dit waren allemaal commerciële partijen. De omzet afgelopen jaar bedroeg €691.455 en de brutowinst €324.439. Dit betekent een stijging van €242.446 in de omzet en een winststijging van €75.440. We kunnen uit bovenstaande cijfers concluderen dat 2017 het meest succesvolle jaar sinds de opening van de Tuinzaal is geweest.

Het museum kijkt terug op een zeer succesvol en mooi jaar met vele hoogtepunten, zoals de opening van de tentoonstelling *Piet Mondriaan en Bart van der Leek* met Koning Willem-Alexander, de ontvangst van Minister President Rutte, een personeelsevent van De Bijenkorf en een Mondriaanavond voor de Rabobank. Er werden diverse diners in Mondriaansferen georganiseerd ten behoeve van het samenwerkingsproject met het Ministerie van Binnenlandse en Buitenlandse Zaken en de VN. Verder is er een geweldige Museumnacht neergezet, een prachtig gala voor Heineken georganiseerd en vond ook het jaarlijkse eindejaarsfeest van APM Terminals plaats in de sfeervolle Tuinzaal.

MAATSCHAPPELIJKE ACTIVITEITEN & CULTURELE RANDPROGRAMMERING

Het Gemeentemuseum streeft ernaar een van de meest toegankelijke kunstmusea van Nederland te zijn. In 2017 heeft het museum diverse projecten geïnitieerd om nieuwe doelgroepen kennis te laten maken met Mondriaan en De Stijl, en Mondriaan in het hart te sluiten van zoveel mogelijk mensen.

- ♦ 300 ROC studenten op de Mondriaan catwalk
- ♦ 60 studenten bereidden een Mondriaan-diner
- ♦ 125 mensen genoten in het museum van een Mondriaandiner
- ♦ 750 mbo-leerlingen volgden het vak Mondriaan & Burgerschap
- ♦ 68 studenten Taal+ School volgden het vak Mondriaan & Burgerschap
- ♦ 2888 inwoners van Den Haag bezochten een Stadsdeelavond

STAD NAAR HET MUSEUM

Met het *project Stad naar het museum* legt het Gemeentemuseum sinds 2009 een aantal avonden per jaar een rode loper uit voor alle Hagenaren. Stadsdeel voor stadsdeel verwelkomen we zo alle inwoners van Den Haag. Het museum is een publieke instelling, dus van iedereen. Inmiddels bezochten ruim 80.000 inwoners op deze wijze het museum. In 2014 benoemde de toenmalige Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Jet Bussemaker het project tot Best Practice voor de toepassing Code Culturele Diversiteit. In 2017 stonden de avonden in het teken van het feestjaar 100 jaar Mondriaan & De Stijl. “Om het kleurrijke werk van de kunstenaars van De Stijl te begrijpen, hoef je geen speciale kennis te hebben. Het werk spreekt iedereen aan: jong en oud, van welke culturele achtergrond ook,” aldus adjunct-directeur Hans Buurman. Op de zes avonden voor de stadsdelen ontving het museum in totaal 2888 bewoners uit Leidschenveen-Ypenburg, Laak, Haagse Hout, Scheveningen, Centrum, Loosduinen, Segbroek en Escamp.

Een aantal vrouwengroepen die niet de mogelijkheid hadden om naar een stadsdeelavond te komen, bezochten het museum op een ander moment. Het museum ontving op deze wijze ongeveer zestig bezoekers met koffie/thee/gebak en een rondleiding.

PUBLICATIE

In de publicatie *Stad naar het museum - Kom Binnen en neem je burens mee!* komen direct betrokkenen als de ambassadeurs in de stad en medewerkers van het museum aan het woord. Er wordt teruggeblikt op wat het museum van het project heeft geleerd en de ambities voor de komende jaren worden uiteengezet. Het boekje is op aanvraag verkrijgbaar in het Nederlands of Engels.

KICK OFF BIJENKOMST AMBASSADE DEN HAAG

Op 19 mei 2017 was er een bijeenkomst met 175 City Hosts die het Gemeentemuseum en de Mondriaantentoonstellingen vertegenwoordigen in de stad Den Haag tijdens grote en kleinere evenementen.

GRATIS OPEN DAGEN IN KADER VAN MONDRIAANJAAR

Op 12 februari en 11 juni was het museum gratis toegankelijk. Er waren gratis lezingen, rondleidingen, audiotours, open atelier, een speciale Mondriaan photobooth en kinderactiviteiten. Om de dagen extra feestelijk te maken was er muziek van violist Joseph Puglia en trompettist/vocalist Michael Varekamp in de Tuinzaal. Maar liefst 5600 bezoekers ontdekten op deze dagen Mondriaan in het Gemeentemuseum.

SAMENWERKING KABK

Studenten van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten onderzochten in het feestjaar de relatie tussen Theo van Doesburg en Piet Mondriaan en presenteerden hun resultaten verspreid door het museum in de tentoonstelling *Evenwicht door strijd*.

SAMENWERKING ROC

Mondriaandiner: zestig studenten Food Innovation & Concepts van het ROC Mondriaan ontwikkelden onder leiding van topkok Pierre Wind een Mondriaandiner. Alle gerechten werden bereid en geserveerd in het museum.

Modeshow: modestudenten van het ROC Mondriaan ontwierpen collecties geïnspireerd door Mondriaan en presenteerden hun ontwerpen op een grote catwalk in het museum. Aan de modeshow werkten 300 studenten mee.

Vak Burgerschap: het Gemeentemuseum en docenten van het vak Burgerschap van het ROC Mondriaan ontwikkelden samen een kijkwijzer waarin 750 studenten aan de hand van het werk en leven van Piet Mondriaan invulling gaven aan het vak Burgerschap.

SAMENWERKING STAATSBOSBEHEER

Mondriaan was een liefhebber van het Hollandse landschap. Het Gemeentemuseum en Staatsbosbeheer brachten de gebieden die Mondriaan regelmatig bezocht in kaart, evenals de kunstwerken die hij naar aanleiding van deze bezoeken maakte. Een kruisbestuiving tussen kunst en natuur.

Mondriaan in vogelvlucht door Lonneke van Leth.
Foto: Juriaan Brobbel

MKB AVOND

In het kader van de Dag van de ondernemer organiseerde het museum in samenwerking met het midden- en kleinbedrijf (MKB) in Den Haag een netwerkbijeenkomst voor alle Haagse ondernemers. Burgemeester Pauline Krikke opende de avond en zette de ondernemers uit de Fahrenheitstraat in het zonnetje voor de meest in het oog springende Mondriaan aankleding. Aan de avond namen 270 ondernemers deel.

MUSEUMNACHT

Maar liefst 2567 mensen bezochten het museum dat voor de gelegenheid samenwerkte met theaterfestival De Parade en daardoor een heel bijzondere programmering kon neerzetten.

MUSEUMNACHT KIDS

Het thema van deze speciale avond met vele activiteiten was Helden en er kwamen 1700 bezoekers op af.

KUNST OP ZONDAG

Onder de noemer Kunst op Zondag presenteerde het Gemeentemuseum op iedere laatste zondag van de maand (met uitzondering van de gratis Mondriaanzondagen) een gevarieerd programma voor het hele gezin. Bedoeld voor iedereen die meer wil weten over de tentoonstellingen, de highlights uit de collectie en de ontdekkingen die conservatoren doen. Op deze zondagen bood het museum voor elk wat wils: lezingen van de conservatoren over de totstandkoming van hun tentoonstelling en rondleidingen door de verschillende tentoonstellingen. In de Tuinzaal werden concerten gegeven en kinderen konden aan de slag in het Open Atelier.

Mondriaan was een groot liefhebber van dans, theater en muziek. Daarom organiseerde het Gemeentemuseum het hele jaar door een aantal bijzondere voorstellingen en concerten.

MUZIEK

Jazzconcerten met o.a. pianist Michiel Borstlap en gasten en een ensemble onder leiding van trompettist en vocalist Michael Varekamp in de Tuinzaal van het museum; Concert *From Mondriaan to Monk* van New European Ensemble, Gonzalo Gimenez en DEFRAME.

DANS

Choreografie geïnspireerd op Mondriaans *Compositie VI*, van Lonneke van Leth Producties, Residentie Orkest en Codarts;

Mondriaan in Vogelvlucht was een danstournee door Mondriaan & De Stijl, door Lonneke van Leth Producties;

Het jaar werd feestelijk afgesloten met de dansvoorstelling *Thron* van Krisztina de Châtel.

MUZIEKTHEATER

Drieluik over De Stijl, van Veenfabriek, o k a p i en studenten van T.I.M.E.

GOVERNANCE EN BELEID

GOVERNANCE

Directie

- ♦ De heer drs. Benno Tempel (algemeen directeur)
- ♦ De heer ir. Hans Buurman (adjunct directeur)

De Raad van Toezicht van de Stichting Gemeentemuseum Den Haag had in 2017 de volgende samenstelling:

- ♦ De heer Prof. Dr. C.N. Teulings, voorzitter sedert 25 september 2013, termijn herbenoeming 2017
- ♦ Mevrouw G. Bekman, lid sedert 1 december 2011, treedt af in 2019
- ♦ De heer C.J. van den Driest, lid sedert 1 december 2011, treedt af in 2019
- ♦ Mevrouw mr. Y. van Rooy, lid sedert 1 december 2014, termijn herbenoeming 2018
- ♦ De heer H.W. Breukink, lid sedert 17 september 2015, termijn herbenoeming 2019
- ♦ Mevrouw ir. M.W.L. van Vroonhoven, lid sedert 17 september 2015, termijn herbenoeming 2019
- ♦ De heer drs. M. Essafi, lid sedert 1 september 2017, termijn herbenoeming 2021

De raad stelt met genoeg vast dat er ook in 2017 door de staf van het museum met veel energie is gewerkt aan een groot aantal succesvolle tentoonstellingen.

De bezoekersaantallen blijven zeer hoog. Ook is de raad zeer verheugd over de grote belangstelling voor kunstonderwijs verzorgd in het Gemeentemuseum. De raad heeft een nieuw lid benoemd met behulp van een wervingsbureau. Daarbij ging de aandacht uit naar iemand die het museum kan helpen en met kennis kan ondersteunen bij het bereiken van nieuwe doelgroepen en een meer diverse bezoekersgroep. Er waren veel geschikte kandidaten en de raad is verheugd dat Mohammed Essafi bereid is gevonden om tot de raad toe te treden per 1 september 2017.

Er is ook in 2017 weer uitgebreid stilgestaan bij de mogelijke uitbreiding voor het Eschermuseum in de Amerikaanse Ambassade. De raad heeft zich verdiept in de financiële risico's voor het Eschermuseum/Gemeentemuseum en op basis daarvan randvoorwaarden voor het proces vastgesteld. Ook zijn dit jaar verdere stappen gezet in de besluitvorming over een eventuele naamswijziging van het Gemeentemuseum. De raad hecht aan een zorgvuldig proces en heeft een stakeholdersonderzoek gehouden, waarbij de verschillende alternatieve namen tegen het licht zijn gehouden. De afronding van de besluitvorming komt in zicht.

CODE CULTURELE DIVERSITEIT

Het Gemeentemuseum werkt aan de diversiteit van de organisatie. Sinds de lancering hanteert het daarvoor de Code Culturele Diversiteit. Het afgelopen jaar heeft het museum vooral geïnvesteerd in de diversificatie van de P van Publiek. Uit onderzoek blijkt dat er verschillende redenen zijn waarom mensen niet naar het museum komen. De drempels om niet te komen, dienen - afhankelijk van de doelgroep - geslecht te worden via marketing, educatie of maatschappelijke projecten. Dit resulteerde in marketing gericht op nieuwe doelgroepen, zoals verwoord in het hoofdstuk Marketing & Communicatie, speciale aandacht voor de spreiding van de deelnemende scholen aan het educatieprogramma over alle stadsdelen van Den Haag en zogenaamde 'maatschappelijke activiteiten', waarvan het project Stad naar het Museum, zoals beschreven in het hoofdstuk Partnerships & Events, de meest in het oog springende is. Ook het partnership met het ROC Mondriaan heeft als doel nieuwe publieksgroepen aan het museum te binden. *Stad naar het Museum* werd door het Ministerie van OC&W benoemd tot best practice van de toepassing van de Code Culturele Diversiteit.

De komende jaren zet het museum in op de formulering van integraal beleid volgens het framework van de 'P's' van de Code Culturele Diversiteit. Het museum hanteert daarbij een brede definitie van diversiteit en legt een accent op de diversificatie van de 'P's' van Personeel en Partners. Inspanningen op het gebied van Publiek worden gecontinueerd.

NEVENACTIVITEITEN DIRECTIE GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG

Algemeen Directeur

De heer drs. Benno Tempel

- ♦ Voorzitter bestuur Stichting Van Doesburghuis
- ♦ Lid Keuringscommissie TEFAF 19e en 20e eeuwse schilderkunst
- ♦ Jurylid ontwerpwedstrijd Een Landmark op het Hobbemaplein in Den Haag

Adjunct directeur

De heer ir. Hans Buurman

- ♦ Voorzitter klankbordgroep Museumkaart (Museumvereniging)
- ♦ Voorzitter overleg zakelijk directeuren van Nederlandse kunstmusea
- ♦ Voorzitter bestuur Stichting Haagse Museumnacht
- ♦ Voorzitter bestuur Stichting ACKU, Cultuurbureau Haagse Hogeschool/ Hogeschool InHolland
- ♦ Lid van het bestuur van Vereniging Huijgens' Hofwijck
- ♦ Lid van het bestuur Stichting Directie Haagse Musea

RAAD VAN TOEZICHT

NEVENACTIVITEITEN RAAD VAN TOEZICHT

De heer Prof. Dr. C.N. Teulings

- ♦ Universiteitshoogleraar Universiteit Utrecht
- ♦ Voorzitter Raad van Toezicht Boekmanstichting
- ♦ Lid Raad van Toezicht Technische Universiteit Eindhoven
- ♦ Voorzitter Raad van Toezicht Gemeentemuseum Den Haag

Mevrouw G. Bekman

- ♦ Eigenaar Gabelle: Art Couture.
- ♦ Lid Raad van Toezicht Gemeentemuseum Den Haag

De heer C.J. van den Driest

- ♦ Voorzitter Raad van Commissarissen Anthony Veder N.V.
- ♦ Lid Raad van Commissarissen Koninklijke Vopak N.V.
- ♦ Voorzitter Raad van Commissarissen Van Oord N.V.
- ♦ Voorzitter Raad van Commissarissen Teslin Capital Management
- ♦ Voorzitter bestuur Van Ommeren De Voogt Stichting
- ♦ Lid Raad van Toezicht Stichting Johannahuis
- ♦ Lid Raad van Toezicht Gemeentemuseum Den Haag

Mevrouw mr. Y. van Rooy:

- ♦ Voorzitter Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen
- ♦ Lid Raad van Commissarissen Nationale Nederlanden Group
- ♦ Voorzitter Raad van Commissarissen Philips Electronics Nederland BV

- ♦ Lid Raad van Commissarissen (en Commissie Publiek Belang) PwC Accountants
- ♦ Lid bestuur Stichting Administratiekantoor Koninklijke Brill NV
- ♦ Lid Bestuur Instituut GAK
- ♦ Lid Raad van Toezicht Gemeentemuseum Den Haag

De heer H.W. Breukink

- ♦ Executive coach bij en eigenaar van Development Dialogue
- ♦ Lid Raad van Commissarissen van ING Group N.V.
- ♦ Lid Raad van Commissarissen van Brink Groep
- ♦ Lid Raad van Toezicht van Gemeentemuseum Den Haag
- ♦ Voorzitter Raad van Toezicht Residentie Orkest Den Haag

Mevrouw ir. M.W.L. van Vroonhoven

- ♦ Voorzitter Bestuur van de Autoriteit Financiële Markten
- ♦ Lid Nederlandse Sportraad
- ♦ Lid Dutch Council INSEAD
- ♦ Lid Raad van Toezicht Gemeentemuseum Den Haag

De heer drs. M. Essafi

- ♦ Partner BMC Advies
- ♦ Lid Raad van Toezicht MDR (Maatschappelijke Dienstverlening Rotterdam Rijnmond)
- ♦ Lid/vicevoorzitter Lokalis Utrecht
- ♦ Lid Rekenkamercommissie gemeente Alphen aan den Rijn
- ♦ Lid Raad van Toezicht van Gemeentemuseum Den Haag

FINANCIËN

BATEN		Realisatie in €. 2017	Begroting in €. 2017	Realisatie in €. 2016
A SUBTOTAAL OPBRENGSTEN	€	7.415.754	4.628.000	6.910.289
Directe opbrengsten	€	5.030.455	3.578.000	4.786.835
A.1 Publieksinkomsten	€	4.277.129	2.978.000	3.345.726
A.2 Sponsorinkomsten	€	122.630	200.000	197.916
A.3 Overige directe opbrengsten	€	630.696	400.000	1.243.193
Indirecte opbrengsten	€	2.385.299	1.050.000	2.123.454
A.4 Diverse inkomsten	€	728.714	481.000	610.413
A.5 Bijdragen uit private middelen				
-Particulieren inclusief vriendenverenigingen	€	183.419	49.000	336.573
-Bedrijven	€	50.000		0
-Private fondsen	€	701.828	20.000	476.359
-Goede doelenloterijen	€	721.338	500.000	700.109
B SUBTOTAAL SUBSIDIES	€	10.654.290	10.398.000	10.361.031
B.3.1 Meerjarige subsidie gemeente Den Haag	€	10.171.130	9.965.000	9.824.891
B.3.2 Overige subsidies Gemeente Den Haag	€	60.000	0	0
B.4.1 Overige subsidies/bijdragen uit publieke middelen	€	423.160	433.000	536.140
SOM DER BATEN (A+B)	€	18.070.044	15.026.000	17.271.320

LASTEN		Realisatie in €. 2017	Begroting in €. 2017	Realisatie in €. 2016
C SUBTOTAAL BEHEERLASTEN	€	5.796.660	5.693.500	6.395.073
C.1 Beheerlasten personeel	€	2.389.530	2.400.000	2.229.848
C.2 Beheerlasten materieel	€	3.407.129	3.293.500	4.165.225
D SUBTOTAAL ACTIVITEITENLASTEN	€	12.195.096	10.053.500	11.348.163
D.1 Activiteitenlasten personeel	€	6.619.109	6.281.000	6.142.965
D.2 Activiteitenlasten materieel	€	5.575.987	3.772.500	5.205.198
SOM DER LASTEN (C+D)	€	17.991.756	15.747.000	17.743.236
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	€	78.288	721.000	471.917
Saldo Rentebaten en -lasten	€	9.709	21.000	27.917
Saldo buitengewone baten en lasten				
EXPLOITATIE RESULTAAT Resultaatbestemming	€	87.997	700.000	444.000
Onttrekking algemene reserve	€			510.377
Toevoeging bestemmingsreserves	€	82.168		
Onttrekking bestemmingsreserves	€		700.000	
Toevoeging bestemmingsfondsen	€	5.829		66.377
EXPLOITATIE RESULTAAT Resultaatbestemming	€	0	0	0
RESUME PERSONEELSKOSTEN				
Totaal personeelskosten (C1+D.1)	€	9.008.639		
- waarvan op vast contract	€	6.102.049		
- waarvan op tijdelijk contract	€	891.865		
- waarvan via inhuur (zzp-ers e.d.)	€	2.014.725		

BATEN

De totale baten bedroegen in 2017 € 18.070.044, waarvan € 4.277.129 aan publieksinkomsten. De totale baten waren hiermee € 3.044.044 hoger dan begroot. Mede door de goede bezoekcijfers in het Mondriaanjaar waren de publieksinkomsten veel hoger dan de begroting. In 2017 is het Gemeentemuseum Den Haag en het Gem/Fotomuseum door 502.981 bezoekers bezocht (begroot in 2017 375.000 bezoekers voor beide musea). Dit aantal is exclusief het aantal scholieren van het basis onderwijs. Daarnaast zijn er incidentele subsidies ontvangen voor de aankoop van de kunstwerken van Lee Bontecou die niet waren voorzien in de begroting. Onderstaand een grafiek met de uitsplitsing van de diverse baten over het jaar 2017 ten opzichte van het jaar 2016.

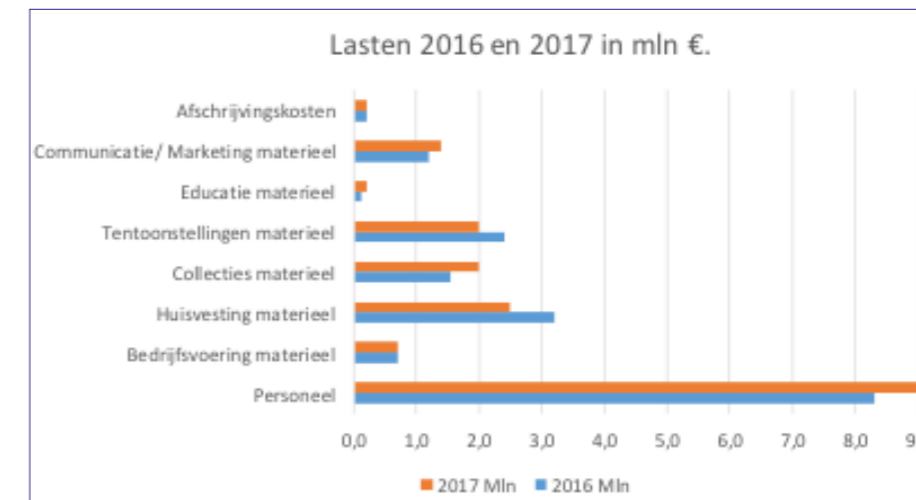

41 % van de totale baten zijn eigen inkomsten zoals de publieksinkomsten, commerciële activiteiten en sponsoring. De baten bij de posten overige subsidies/bijdragen publieke/private middelen en sponsorinkomsten zijn doorgaans eenmalig. Deze baten zijn direct toe te wijzen aan kunstaankopen of tentoonstellingen – of overige projecten. De overige baten zoals de subsidie gemeente Den Haag en de publieksinkomsten zijn jaarlijks terugkerende baten.

LASTEN

De totale lasten bedroegen in 2017 € 17.991.756 en waren daarmee € 2.244.756 hoger dan begroot. De stijging van de lasten ten opzichte van de begroting wordt vooral veroorzaakt door de extra uitgaven voor het Mondriaanjaar en educatie. Onderstaand een grafiek met de uitsplitsing van de diverse uitgaven over het jaar 2017 en ten opzichte van het jaar 2016.

Het saldo uit de gewone bedrijfsvoering bedroeg € 78.288 positief en het exploitatie-overschot € 87.997 inclusief de rentebaten van €9.709.

		31 december 2017		31 december 2016	
ACTIVA					
A Vaste activa					
A.1 Materiele vaste activa	€	485.525		534.193	
A.2 Financiële activa	€	-		-	
Totaal vaste activa	€		485.525		534.193
B Vlottende activa					
B.1 Onderhanden projecten	€	106.625		158.918	
B.2 Voorraden	€	186.256		192.220	
B.3 Vorderingen	€	998.655		1.014.951	
B.4 Vooruitbetaalde bedragen	€	133.819		257.999	
B.5 Liquide middelen	€	8.005.086		7.672.290	
Totaal vlottende activa	€		9.430.441		9.296.378
TOTAAL ACTIVA	€		9.915.966		9.830.571
PASSIVA					
C Eigen vermogen					
C.1 Algemene reserve	€	1.796.170		1.796.170	
C.2 Bestemmingsreserves	€	1.873.168		1.791.000	
C.3 Bestemmingsfondsen	€	1.282.073		1.276.244	
Totaal eigen vermogen	€		4.951.411		4.863.414
D Voorzieningen					
E Langlopende schulden					
D.1 Voorzieningen	€	213.849		224.049	
D.2 Voorzieningen Meerjaren Onderhoudsplanning	€	1.881.882		1.662.259	
Totaal voorzieningen	€		2.095.731		1.886.308
E. Schulden					
E.1 Lang lopende schulden	€		6.000		20.000
E.2 Kortlopende schulden					
Crediteuren	€	636.262		848.672	
Overige schulden	€	1.824.492		1.903.290	
Overlopende passiva	€	402.070		308.887	
Totaal kortlopende schulden	€		2.862.824		3.060.849
TOTAAL PASSIVA	€		9.915.966		9.830.571

ALGEMENE RESERVE:

De algemene reserve heeft een bufferfunctie voor toekomstige risico's aan de uitgaven- en/of inkomsten kant van de exploitatie, die zich kunnen voordoen bij de uitvoering van de doelstellingen van het museum. Voor toekomstige risico's in de exploitatie hanteert het Gemeentemuseum Den Haag een horizon van een jaar: het vermogen dient maximaal een jaar discontinuïteit in de exploitatie op te kunnen vangen. Als praktische vertaling van dit uitgangspunt wordt de maximale omvang van de algemene reserve geraamd op de in een jaar te derven publiekinkomsten.

**BESTEMMINGSRESERVE
“CAO WIJZIGING PERSONEEL”**

Per 1 maart 2017 is het museum overgestapt naar de Museum Cao. In verband hiermee zijn er extra uitgaven geweest voor WW premie, extra inzet van een personeelsmedewerker en advies (in totaal € 215.622) Deze extra uitgaven zijn onttrokken uit bestemmingsreserve “Cao wijziging personeel” die in 2015 is gevormd.

**BESTEMMINGSRESERVE
“HERPROFILERING MONDRIAAN”**

In het kader van Mondriaanjaar zijn er voor circa € 601.000 extra uitgaven gedaan voor nationale en internationale pr - en marketing activiteiten. Deze kosten waren niet voorzien in de begroting, maar worden grotendeels gefinancierd uit de bestemmingsreserve “Herprofilering Mondriaan” van totaal € 500.000, die in 2015 is gevormd.

**BESTEMMINGSRESERVE
“TENTOONSTELLINGEN”**

In de resultaatbestemming van 2017 heeft het museum € 797.790 gereserveerd voor de vorming van een bestemmingreserve “Tentoonstellingen”. Het doel van dit fonds is om de financiering van een hoger

tentoonstellingsbudget mogelijk te maken. De extra financiering is noodzakelijk om de grote internationale tentoonstellingen (meestal dure tentoonstellingen) te maken die nodig zijn om het aantal bezoekers van 375.000 of meer ook op termijn te kunnen waarborgen.

BESTEMMINGSFONDS “GEMEENTEMUSEUM”

In april 2017 is het museum met het “Fonds Gemeentemuseum” naar buiten getreden met als doel zoveel mogelijk particuliere donaties te werven. Alle gelden van donateurs komen in dit fonds, tenzij anders is geormerkt door de donateur of door het museum. De directie van het museum bepaalt waar de middelen uit dit fonds aan besteed worden. Bijvoorbeeld om uitzonderlijke aankopen te doen, restauraties, publicaties en tentoonstellingen mogelijk te maken, maar ook om jaarlijks nieuwe generaties kunst te laten beleven. In de resultaatbestemming van 2017 heeft het museum € 42.894 gedoteerd en 18.000 onttrokken uit dit fonds.

Het museum zal aan de gemeente Den Haag toestemming vragen voor de vorming van de bestemmingsreserve “Tentoonstellingen” en de bestemmingsfondsen “Gemeentemuseum” en “Nalatenschap Erik Bos”.

FINANCIËLE POSITIE

De financiële positie van het museum is solide. Het museum beschikt over voldoende eigen vermogen en de liquiditeitspositie is ruim voldoende om aan de korte termijn verplichtingen te voldoen. Het saldo aan liquiditeiten nam per ultimo 2017 toe. De mutatie in de liquiditeiten in 2017 wordt toegelicht bij het kasstroomoverzicht. De financiële ratio's voor 2017 zijn als volgt: solvabiliteit 0,5 (2016: 0,49), current ratio 3,29 (2016: 3,03) en het verdienvermogen (eigen inkomsten/structurele subsidie) 78% (2016: 70%).

BEGROTING 2018

De begroting 2018 is gebaseerd op het meerjarenbeleidsplan 2017-2020. De baten zijn begroot op een bedrag van € 15.761.000 (inclusief rentebaten) en de lasten op € 15.945.000. De begroting sluit af met een tekort van € 184.000. Het tekort wordt afgedekt uit de bestemmingsreserves die in de jaarrekening 2015 zijn gevormd. De begroting is inmiddels door de gemeente Den Haag geaccordeerd.

BIJLAGEN \ 2017

Frank Ammerlaan, *Concentric Model*, 2017
stof, vuil, meteoriet deeltjes op canvas en linnen
Aankoop met steun van het Mondriaan Fonds

VERWERVINGEN 2017

SCHENKINGEN/LEGAAT/LANGDURIG BRUIKLEEN

VORM	VAN	WAT
Legaat	Collectie Erik Bos	40 werken; o.a. om werken van Jan Roeland, Frank van der Salm, Lionel Wendt, Wilhelm von Gloeden, Thorsten Brinkmann, Wolfgang Tillmans en Lucebert.
Legaat	particuliere collectie	Twee colliers en één set van twee vergulde ceintuur gespen
Schenking	particuliere collectie	Verwerving kleding oa. Prada, Gucci en Dries van Noten
Schenking	particuliere collectie	Mantel
Schenking	Studio Lee Bontecou	Affiche Lee Bontecou, Leo Castelli Gallery, 1960
Schenking	Frans Hals Museum	Ontzaming van Frans Hals Museum. Betreft 6 Rozenburg koppen en schotels
Schenking	particuliere collectie	Verwerving beeldobject 'Nr. 52', 1985 van Maria van Kesteren
Schenking	particuliere collectie	Vier werken van Jan Roeland
Schenking	particuliere collectie	Pak Spalton & Maas
Schenking	particuliere collectie	Verwerving avondjurk, goudbrokaat, gedragen door Georgette Hagendoorn
Schenking	particuliere collectie	Verwerving mantel door Peter Rozemeijer
Schenking	particuliere collectie	Verwerving tuniek Oilily
L. bruikleen	particuliere collectie	Verwerving van "Matea" door Pawel Althamer
L. bruikleen	Studio Lee Bontecou	Gecombineerd langdurig bruikleen/schenking/aankoop.
Schenking	Studio Lee Bontecou	wandtekening van 57 tekeningen zonder lijst; twee schetsboeken
Legaat	particuliere collectie	88 kostuums, accessoires etc. uit nalatenschap Jean Louzac
Schenking	particuliere collectie	Verwerving sjaal Christian Dior
Schenking	particuliere collectie	Verwerving sjaal van bruine zijde van Christian Dior
Schenking	particuliere collectie	Verwerving blouse van crèmekleurig zijde
Schenking	Museumwinkel	Verwerving merchandise Givenchy
Schenking	particuliere collectie	Verwerving 23 barietafdrukken "Zeldzame Mensen" van Toon Michiels
Schenking	particuliere collectie	Verwerving foto "A Maidservant's Story", 1977 van Jan Saudek
Schenking	Jan Maarten Boll	Langdurig bruikleen wordt omgezet in schenking. Verwerving van een schilderij van 'Portugal' vervaardigd door Rob Birza

SCHENKINGEN/LEGAAT/LANGDURIG BRUIKLEEN

VORM	VAN	WAT
L. bruikleen	particuliere collectie	Verwerving kaviaarschaal ontworpen door Jozef Hoffman uitgevoerd door Wiener Werkstätte
Schenking	particuliere collectie	Verwerving van een 8-tal schilderijen (waarvan een twee-luik) van Ad Gerritsen
Schenking	particuliere collectie	Verwerving vier stukken van Hans de Jong
Schenking	particuliere collectie	Collectie 19 polychroom geglazuurd aardewerk objecten van Hendrick Kamerlingh-Onnes
Schenking	particuliere collectie	Verwerving avondjurk Violette Leroy & Cie en smoking José Tailor
Schenking	particuliere collectie	Verwerving kleding o.a. Dries van Noten
Schenking	Centraal Museum	Collectie Cora Kemperman vanuit Centraal Museum
Schenking	particuliere collectie	Verwerving broekpak en avondjasje van Ronald Kolk
Schenking	G.H. ART	Verwerving twee schilderijen Paul Drissen, schilderij van Sarah van de Heide, schilderij Maaïke Schoorel
Schenking	particuliere collectie	Verwerving avondrok van Frank Govers

AANKOPEN

VAN	WAT
Awoiska van der Molen	Verwerving foto "#367-5", 2014 van Awoiska van der Molen
Maria van Kesteren	Verwerving beeldobject 'Nr 75', 1985 van Maria van Kesteren
Olivier van Herpt	Verwerving Arcanum, 2017 van Olivier van Herpt
Galerie Fons Welters	Verwerving beeldobject "Doctrine of Salvation", 2015 van Folkert de Jong
Tim van Laere Gallery	Verwerving tekening "Frank, I need separate buildings...", 2016 van Rinus van de Velde
particuliere collectie	Verwerving vijfdelig koffie- en theeservies van Jean-Elisée Puiforcat
particuliere collectie	Verwerving objecten ontworpen door Christopher Dresser, Charles Robert Ashbee, Eugène Feuillâtre, Archibald Knox en Henry van de Velde.
Marijke Smit	Verwerving Maquette Maison d'artiste gemaakt door Nico Bodewes en Marijke Smit
Contemporary Fine Arts Galerie	Verwerving sculptuur "NOBBY BLOKE", 2017 van Sarah Lucas
Studio Lee Bontecou	Gecombineerd langdurig bruikleen/schenking/aankoop.
Galerie Nouvelles Images	Verwerving foto Col du Bonhomme (blizzard) van L.J.A.D. Creighton
Upstream Gallery	Verwerving "Concentric Model" van Frank Ammerlaan
Bubb Kuyper Veilingen Boeken Manuscripten en Grafiek BV	Verwerving prent "Lucht en water I", van M.C. Escher
Kunsthandel Proportio Divina	Verwerving inktstel van Theo Niewenhuis
Stigter van Doesburg	Verwerving werk "Droomvlucht en engel", 2017 van Maaïke Schoorel
Zeeuws Veilinghuis	Verwerving prent 'Orde en Chaos II' van Maurits Cornelis Escher

TENTOONSTELLINGSBRUIKLENEN EN NEDERLANDSE SAMENWERKINGSPARTNERS IN 2017

Samenwerkingspartners 100 jaar De Stijl:

- ♦ Stedelijk Museum, Amsterdam
- ♦ Centraal Museum, Utrecht
- ♦ Museum Dr8888, Drachten
- ♦ Villa Mondriaan, Winterswijk
- ♦ Hokkaido Museum of Modern Art, Sapporo
- ♦ Tokyo Metropolitan Art Museum, Tokyo
- ♦ Louisiana Museum of Modern Art, Humlebaek
- ♦ Kimbell Art Museum, Fort Worth
- ♦ Fine Arts Museum of San Francisco
- ♦ The Barnes Foundation, Philadelphia

Samenwerkingspartners collectie vroege Mondriaans

- ♦ Villa Mondriaan, Winterswijk

Den Haag:

- ♦ Escher in het Paleis, Den Haag
- ♦ Haags Historisch Museum, Den Haag
- ♦ De Mesdag Collectie, Den Haag
- ♦ Museum Beelden aan Zee, Den Haag
- ♦ Kunstverein Hannover
- ♦ Marta Herford, Herford
- ♦ Kunstmuseum Wolfsburg
- ♦ Museum Wiesbaden
- ♦ Bucerius Kunstforum, Hamburg
- ♦ Bundeskunsthalle, Bonn
- ♦ Kunsthalle Bielefeld

Internationale tentoonstellingsbruiklenen en samenwerkingspartners in 2017:

- ♦ Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid
- ♦ Bröhan Museum, Berlijn
- ♦ Turner Contemporary, Margate
- ♦ Modemuseum Hasselt
- ♦ BOZAR, Paleis voor Schone Kunsten, Brussel
- ♦ M-Museum Leuven
- ♦ Centre d'Innovation et de Design, Grand Hornu
- ♦ Moderna Museet, Stockholm
- ♦ Asian Civilizations Museum, Singapore
- ♦ Basilica Palladiana, Vicenza
- ♦ Palazzo Blu, Pisa
- ♦ Fondazione Nicola Trussardi, Milaan
- ♦ Expo Fondation Bolle, Morges (Zwitserland)
- ♦ Kunsthaus Zürich

Nederlandse tentoonstellingsbruiklenen in 2017:

- ♦ Van Gogh Museum, Amsterdam
- ♦ Rijksmuseum Amsterdam
- ♦ Kröller Müller Museum, Otterlo
- ♦ Joods Historisch Museum, Amsterdam
- ♦ Dordrechts Museum, Dordrecht
- ♦ Museum Prinsenhof, Delft
- ♦ Nationaal Museum van Wereldculturen, Leiden
- ♦ Teylers Museum, Haarlem
- ♦ Nederlands Fotomuseum, Rotterdam
- ♦ Singer Laren
- ♦ Museum MORE, Gorssel
- ♦ Rijksmuseum Twenthe, Enschede
- ♦ Rijksmuseum van Oudheden, Leiden
- ♦ Nationaal Glasmuseum, Leerdam
- ♦ Museum Gouda
- ♦ Nederlands Zilvermuseum, Schoonhoven
- ♦ Nationaal Glasmuseum, Leerdam
- ♦ Gorcums Museum, Gorinchem
- ♦ Kunsthal Kade, Amersfoort
- ♦ Museum Voorschoten
- ♦ Museum Flehite, Amersfoort
- ♦ Kasteel Museum Sypesteyn, Loosdrecht
- ♦ Museum Jan van der Togt, Amstelveen

- ♦ Paleis Soestdijk, Baarn
- ♦ DordtYart, Dordrecht
- ♦ Kasteel Keukenhof, Lisse
- ♦ Museum de Zwarte Tulp, Lisse

Aantal bruikleendossiers met looptijd in 2017, dat is doorgedaan: 76, waarvan 52 bruikleendossiers in Nederland en 24 internationaal.

Per objectgroep:

- ♦ Afdeling Moderne Kunst: **370 objecten**
- ♦ Schilderijen 84
- ♦ Tekeningen 49
- ♦ Prenten 202
- ♦ Beelden/installaties 12
- ♦ Foto's 9
- ♦ Bibliofiele objecten 14

- ♦ Afdeling Mode **44 objecten**

- ♦ Afdeling Kunstnijverheid **79 objecten**

PUBLICATIES 2017

Anton Heyboer : het goede moment

voorw. Benno Tempel ; Doede Hardeman...
[et al.]; eindred. Doede Hardeman en Jelmer Wijnstroom.
- Veurne [etc.] : Hannibal [etc.], 2017. - 175 p. : ill. ; 29.5 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling
in het Gemeentemuseum Den Haag
van 26 augustus 2017 tot 4 februari 2018
Met noten en reg
ISBN 978-94-9267-710-5

Art Deco : Paris

Frouke van Dijke, Doede Hardeman [et al.];
red. Madelief Hohé. voorw. Benno Tempel
[et al.]. - Zwolle : Waanders, 2017. - 263 p. : ill. ; 24 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling
in het Gemeentemuseum Den Haag,
van 14 oktober 2017 t/m 4 maart 2018
ISBN 978946262158

Bieke Depoorter : As it may be

Ruth Vandewalle. - [S.l.] :
Hannibal, 2017. - 62 p. : ill. ; 26.5 cm

Doe boek Mondriaan

Afdeling Educatie, Gemeentemuseum Den Haag. -
Amsterdam : Leopold, 2017. - 63 p. : ill. ; 30 cm
ISBN 978-90-258-7349-3

En toen De Stijl

[: op bezoek in het atelier] / Joost Swarte. - Amsterdam
[etc.] : Leopold/Gemeentemuseum Den Haag, 2017. - [...] p. : ill. ; 28.5 cm. - (Kinder-Kunstboeken)
ISBN 9789025872380

Frans Hoogendoorn : een Haags couturier

Viveka van de Vliet. - Zwolle : Waanders, 2017. -
91 p. : ill ; 32 cm Uitg. t.g.v. de gelijknamige
tentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag
van 4 november 2017 t/m 18 februari 2018
ISBN 9789462621497

Gonzalez, Picasso & friends

Valeriano Bozal... [et al.] ; ed. Laura Stamps. - Ghent [etc.] :
Hannibal [etc.], 2017. - 271 p. : ill. ; 30 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in
het Gemeentemuseum Den Haag
van 25 november 2017 t/m 2 april 2018
With notes and reg
ISBN 978-94-9267-713-6

Haagse chic : Steltman : 100 jaar sieraden & zilver

Marit Eisses, Madelief Hohé. - Zwolle [etc.] : Waanders
[etc.], 2017. - 143 p. : ill. ; 26.5 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in
het Gemeentemuseum Den Haag
van 4 november 2017 t/m 18 februari 2018
ISBN 9789462621480

Hans de Jong 1932-2011 : keramist

Rob Meershoek. - Zwolle : Waanders, 2017. - 157 p. :
ill. ; 30 cm Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling
in het Gemeentemuseum Den Haag,
van 4 november 2017 t/m 18 februari 2018
ISBN 9789462621565

Hans Eijkelboom : photo concepts 1970

Gabriele Conrath-Scholl... [et al.]. - Köln : Photographische Sammlung / SK, Stiftung Kultur, 2016. - 399 p. : ill.
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in Photographische Sammlung / SK Stiftung Kultur, Köln van 4-11-2016 tot 19-3-2017; in Fotomuseum Den Haag van 23-9-2017 tot 7-1-2018
ISBN 978-3-86442-189-1

Lee Bontecou

voorw. Benno Tempel ; Laura Stamps, Jeremy Melius, Joan Banach. - [S.I.] : Hannibal [etc.], 2017. - 131 p. : ill. ; 30 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag van 25 februari tot 2 juli 2017
ISBN 978-94-9208-192-6

Maaïke Schoorel : Elemento

ed. Maria Marotta ; Jens Hoffmann, Alessandro Rabottini. - Rome : CURA.BOOKS, 2016. - 77 p. : ill. ; 29 cm
ISBN 978-88-99776-00-8

Paul Poiret : dromen van de Oriënt

Enzo Pérès-Labourdette. - Amsterdam [etc.] : Leopold/ Gemeentemuseum Den Haag, 2017. - [...] p.: ill. ; 29 cm.
- (kunstprentenboeken)
ISBN 978902587391

Peter Hujar : Speed of life

ed. Joel Smith. - New York : Aperture, 2017. - 246 p. : ill. ; 29 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in Fundacion MAPFRE, Barcelona, januari-april 2017; in Fotomuseum Den Haag, juli-oktober 2017; in The Morgan Library & Museum, New York, januari-mei 2018; Berkeley Art Museum & Pacific Film Archive, juli-oktober 2018
ISBN 978-1-59711-414-1

Peter Vos : getekende brieven

Jan Piet Filedt Kok en Eddy de Jongh ; m.m.v. Saïda Vos. - Amsterdam : Rubinstein, 2017. - 263 p. : ill. ; 25.5 x 30 cm
Uitg. gelijktijdig verschenen bij de gelijknamige tentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag
ISBN 9789047621829

Piet Mondriaan & Bart van der Leck : de uitvinding van een nieuwe kunst

Laren 1916-1918 / tekst, samenst. en red. Hans Janssen ; Marya Albrecht... [et al.]. - Zwolle : Wbooks, 2017. - 167 p. : ill. ; 28 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag van 11 februari t/m 21 mei 2017 Met noten
ISBN 978-94-625-8193-7

Piet Mondriaan : de man die alles veranderde

Hans Janssen, Benno Tempel, Lieke Wijnia ; eindred. Dorine Duyster. - Zwolle : Wbooks, 2017. - [...] p. : ill. ; 29 cm
Uitg. t.g.v. 'Mondriaan en De Stijl-jaar' Met noten
ISBN 978-94-6262-118-3

Raquel Maulwurf : dark days bright nights

voorw. Benno Tempel ; Jeroen Dijkstra. - [S.I.] : Hannibal i.s.m. Gemeentemuseum Den Haag, 2017. - 158 p. : ill. ; 28.5 cm
Uitg. t.g.v. de tentoonstelling 'Raquel Maulwurf - The Carbon War Room' in Het Gemeentemuseum Den Haag van 18 maart tot 18 juni 2017
ISBN 9789492081995

Rumoer in de stad : de schilders van Tachtig

Mischa Andriessen... [et al.] ; eindred. Frouke van Dijke. - Den Haag [etc.] : Gemeentemuseum Den Haag [etc.], 2017. - 235 p. : ill. ; 30 cm
Uitg. t.g.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag van 14 april tot 5 november 2017
ISBN 978-94-625-8207-1

Mondriaan Restauratieproject

Restauratie van een wereldcollectie, Gemeentemuseum Den Haag, in NL en ENG

'Kom Binnen en neem je burens mee!'

publicatie van Gemeentemuseum Den Haag over het stadsdelenproject 2009-2017 Stad naar het Museum, in NL en ENG.

Wim van Sinderen, Michael Wolf.

Works, Berlijn, 2017 (artikel 'Tokyo Relief', pp. 187-188).

Laura Stamps, 'Vertekeningen in de ruimte/ Spatial Distortions'

p.138-141, in: Hannelore van Dijk, The lasting one, that didn't last, tekst: Michael Newman, Laura Stamps, Christophe van Gerreweg, Art Paper Editions 2017

PERSONEEL & ORGANISATIE

Per 1 maart 2017 is het Gemeentemuseum overgestapt van de Arbeidsvoorwaardenregeling Den Haag naar de Museum Cao. In overleg met de vakbond is er een solide overgangsregeling tot stand gekomen. In de loop van het jaar zijn de meeste bezwaarschriften tegen functiebeschrijving en/of - indeling afgehandeld. De aandacht van directie en OR heeft zich daarna vooral gericht op de voorgenomen invoering van de jaarurensystematiek.

KENGETALLEN

2017:

Aantal fte 1-1-2017:	107,75
Aantal fte 31-12-2017:	116,2
Aantal medewerkers 1-1-2017:	130
Aantal medewerkers 31-12-2017:	135

Kengetallen personele samenstelling:

peildatum 31-12-2017

Aandeel mannen:	63
Aandeel vrouwen:	72
Aandeel 55+:	45
Aandeel 50 tot 55:	26
Aandeel 40 tot 50:	21
Aandeel 30 tot 40:	32
Aandeel tot 30 jaar:	11
Gemiddelde leeftijd:	47,60

Ziekteverzuim:

Verzuim 2016:	4,58%
verzuim 2017:	5,18%

GEMEENTE
MUSEUM
DEN HAAG

100 jaar
Mondriaan
en De Stijl

Piet & Bart & Theo & Gerrit & Vilmos